

EESTI EVANGEELIUMI KRISTLASTE JA BAPTISTIDE

KOGUDUSTE LIIT

KÕRGEM USUTEADUSLIK SEMINAR

Eike Vellend

**ÜLISTUSLAULUDE TEOLOOGILINE ANALÜÜS PIIBLIPÄEVADE
2011–2015 NÄITEL**

Lõputöö

Juhendaja: Einike Pilli, PhD

Tartu 2016

Olen kõigile lõputöös kasutatud teiste autorite töödele, põhimõttelistele seisukohtadele ja muudest allikatest pärinevatele andmetele viidanud.

Autor:

(allkiri)

.....

(kuupäev)

SISUKORD

SISSEJUHATUS	5
1. MUUSIKA JA KRISTLIK USK	8
1.1. Teksti ja muusika pingeväli.....	8
1.2. Kahedimensiooniline laul – laul Jumalale ja üksteisele.....	11
1.3. Jumalateenistusliku laulu erinevad vormid.....	13
1.3.1. Hümnid.....	13
1.3.2. Nüüdisaegsed ülistuslaulud.....	15
2. EKB LIIDU TEOLOOGIA JA PIIBLIPÄEVAD KUI NOORSOOTÖÖ NÄHTAVAIM VORM	18
2.1. EKB Liidu baastekstides ilmnevad teoloogilised seisukohad.....	19
2.1.1. Sõnale orienteeritus – Vaimule orienteeritus	21
2.1.2. Päästmine – pühitsus	22
2.1.3. Traditsioon – kontekst.....	22
2.1.4. Individuaalne usukäsitus – kogukondlik vastutus.....	23
2.1.5. Verbaalne kuulutus – teenimine ühiskonnas.....	23
2.1.6. Koguduste autonoomia – koostöö.....	24
2.2. Piiblipäevad kui EKB Liidu noorsootöö nähtavaim vorm.....	25
2.2.1. Noortetöö ajalooline ülevaade EKB Liidus.....	25
2.2.2. Piiblipäevad.....	27
3. ÜLISTUSLAULUDE ANALÜÜSIKATEGOORIAD	29
3.1. Mina ja meie	29
3.2. Kolmainsus.....	31
3.3. Romantika ülistuslauludes	32
4. ANALÜÜS – EKB LIIDU TEOLOOGILISTE SEISUKOHTADE, ÜLISTUSLAULUDE KATEGOORiate JA PIIBLIPÄEVADE ÜLISTUSLAULUDE TEOLOOGILISED SARNASUSED JA ERINEVUSED	35
4.1. Kolmainsus ülistuslauludes	36

4.2.	Romantika ülistuslauludes	40
4.3.	Sõnale orienteeritus – Vaimule orienteeritus.....	43
4.4.	Päästmine – pühitus.....	45
4.5.	Traditsioon – kontekst	47
4.6.	Individuaalne usukäsitus – kogukondlik vastutus / Mina ja meie.....	48
4.7.	Verbaalne kuulutus – teenimine ühiskonnas	49
4.8.	Koguduste autonoomia – koostöö	50
KOKKUVÕTE.....		51
KASUTATUD KIRJANDUS		54
SUMMARY		Error! Bookmark not defined.

SISSEJUHATUS

Kaasaegne tuntud ülistusjuht ja mitmete maailmas tuntud ülistuslaulude autor Matt Redman kirjutab eessõnas Robin A. Parry raamatule „Worshipping Trinity: Coming Back to the Heart of Worship“, et kogudus õpib väga suure osa teoloogiast just jumalateenistusel lauldavatest lauludest. (2013, XV). Ehk teisisõnu öeldes laulud, mida me jumalateenistustel laulmiseks valime, ja nende sõnad mõjutavad inimeste Jumala-pilti. Ka teine tuntud laulukirjutaja Keith Getty ütleb sama raamatu eessõnas: „Üks asi on kindel – me oleme täna need, mida me laulame.“ (2013, XVII). Robin A. Parry ise kordab samuti sama mõtet, kuid pisut laiemalt: „Meie spiritualiteeti vormib rohkem just kollektiivne Jumala teenimine kui jutlustamine ja õpetamine.“ (Parry 2013, 7). Ka mitmed teised on teinud samu tähelepanekuid. Rosalind Brown ütleb: „Kirikust koju minnes leiame endid tihti pigem ümisemas mõnda kirikus lauldud laulu, kui mediteerimas jutluses oleva fraasi üle.“ Laulud jäävad meile tihti just seetõttu paremini meelde, et me kordame neid tihedamini. (Parry 2013, 7). Ka Toivo Pilli on isiklikult kogenud sama: „Mäletan palju paremini lapsepõlvest pärit laulusõnu, kui seda, mida jutlustajad jutlustasid. „Oh kui helde on me Jeesus“, „Ära mine minust mööda, armas Jeesus sa“ ja mitmed teised laulud on mul tänaseni peas ja südames.“ (Pilli 2005, 14). Lisaks ülaltoodud väidetele, kogemustele, toob ka Meego Rimmel oma doktoritöös esile tõsiasja, et teatud kogukondlik praktika, nagu näiteks ühislaul koguduses informeerib, vormib ja reformib primaarteoloogilist moraalset visiooni ja väärtustaju usukogukondades. Primaarteoloogia väljendub Rimmeli sõnul jutlustes, palvetes, laulutekstides, sekundaarteoloogia on aga teoloogia teoloogiast. (Rimmel 2011, 8. 39).

Eesti EKB kogudustes tõuseb nüüdisaegne ülistusmuusika järjest enam esile ning näib saavat koguduse noorte seas peaaegu valdavaks ühislaulu stiiliks. See omakorda on loonud pinge traditsioonilisemate laulude toetajate ja nüüdisaegsete laulude toetajate vahel kogudustes,

millel omakorda võib olla mitmeid põhjuseid: erinevad muusikastiili maitset, noorpõlves armsaks saanud laulude eelistamine jm. See oleks kindlasti omaette uurimisteema. Samas, kuna ülalpool toodud autorite tsitaatidele tuginedes võib öelda, et laulude teoloogia kujundab teataval määral ka koguduse teoloogiat ning samuti noorte arusaama Jumalast, kogudusest, usuelust, siis sellest tulenevalt kerkib esile küsimus, kuivõrd laiapõhjaline on noorte poolt lauldavate ülistuslaulude teoloogia ja kas noorte lauludes käsitletavat teoloogilised teemad on piisavad, et toetada noore inimese arusaama Jumalast, kogudusest, usuelust. Sellest tulenevalt on käeoleva töö eesmärk anda ülevaade sellest, milliseid teoloogilisi rõhuasetusi esindavad Piiblipäevadel 2011–2015 lauldud ülistuslaulud, ning analüüsida, kuidas need erinevad, sarnanevad EKB Liidu teoloogiliste baastekstidega ning ülistuslaulude analüüsikategooriatega.

Eesmärgist lähtuvalt on dipolmitöö uurimisküsimus järgmine: millised on ülistuslaulude teoloogilised rõhuasetused ja kuidas need sarnanevad, erinevad Eesti EKB koguduste baastekstidega ja ülistuslaulude analüüsikategooriatega?

Autorile teadaolevalt ei ole Eestis seda teemat uuritud. Kirjutatud on mõned diplomitööd ülistuse teemal: Evelin Belõi lõputöö „Kaasaegse ülistuse areng EKB liidu kogudustes“ (2006) ning Marek Taltsi lõputöö „Jumala ülistus Uues Testamendis“ (2006). Samuti on diplomitööid EKB Liidu ühislaulu arengust: Einike Pilli lõputöö „Evangeelsed laulud. Hümnoloogiline analüüs“ (1993), Ene Paldre lõputöö „Ühislaulu areng ja tähendus EKB liidu kogudustes“ (2002), Kairi Normaku lõputöö „Ühislaulu areng Eesti EKB Koguduste Liidus XXI sajandi alguses“ (2008). Kõige mahukam selleteemaliste tööde valdkonnast on Meego Rummeli doktoritöö „’Wake Up, My Heart, and Glorify the Creator in Singing!’ Sense of Virtue in the Primary Theology of Anabaptist and Estonian Baptist Hymnody“ (2011), mis on olnud ka üheks oluliseks allikaks käesolevale diplomitööle. Enamkasutatud allikatena võib veel välja tuua Gordon Alban Adnams doktoritöö „The Experience of Congregational Singing: An Ethno-Phenomenological Approach“ (2008), Jeremy S. Begbie „Resounding Truth: Christian Wisdom in the World of Music“ (2007), Barry Liesch „The New Worship: Straight Talk on Music and the Church“ (1996), Toivo Pilli „Usu värvid ja varjundid. Eesti vabakoguduste ajaloost ja identiteedist“ (2007), Woods ja Walrath'i poolt toimetatud „The Message in the Music: Studying Contemporary Praise and Worship“ (2007).

Töö koosneb neljast põhiosast. Töö esimene osa „Muusika ja kristlik usk“ jaguneb kolmeks alapeatükiks, millest esimene tegeleb teksti ja muusika vahelise pingeväljaga. Teine

alapeatükk käsitleb kahedimensioonilise laulu teemat, kus laulutekstit võivad olla suunatud kas Jumalale või inimestele ja ka laulu esitamine võib olla suunatud nii Jumalale kui inimestele. Kolmas alapeatükk vaatab lähemalt EKB Liidus kasutusel olevaid põhilisi jumalateenistuse laulu vorme ja nende ajaloolist tausta. Töö teises põhiosas tuuakse välja EKB Liidu baastekstide teoloogilised rõhuasetused, kirjeldatakse noortetöö ajaloolist arengut EKB Liidus ja Piiblipäevi kui noortetöö ühte nähtavaimat vormi. Käesoleva töö kolmas peatükk vaatab kolme ülistuslaulude analüüsikategooriat, milleks on mina ja meie, kolmainsus ja romantika ülistuslauludes. Lõputöö neljas põhiosa koosneb analüüsist, kus tuuakse välja EKB Liidu teoloogiliste seisukohtade, kolmanda peatüki ülistuslaulude analüüsikategooriate ja Piiblipäevade ülistuslaulude teoloogilised sarnasused ja erinevused.

Käesoleva töö esimeses, teises ja kolmandas osas on kasutatud allikmaterjalile põhinevat kirjeldavat ja analüüsivat meetodit. Töö neljas osa on kirjutatud kvalitatiivse sisuanalüüsi meetodit kasutades.

1. MUUSIKA JA KRISTLIK USK

Läbi sajandite on kristlikus kirikus kõlanud muusika ja laul ning seda tänapäevani välja. Pühakiri julgustab ja õhutab üles kristlasi Jumalat ülistama, tänama, kiitma ning räägib väga palju ka laulmisest Jumalale. Millised need laulud peaksid olema? Milline võiks olla teksti ja muusika suhe neis lauldes, et see kujundaks terviklikult koguduse teoloogiat? Kas peaksime laulma laule ainult Jumalast või ka inimestest, kas ainult Jumalale või ka inimestele? Millised on need laulud, mida me praegu EKB Liidu kogudustes laulame? Nende küsimuste üle püüab käesolev peatükk arutleda.

1.1. Teksti ja muusika pingeväli

See alapeatükk kirjeldab teksti ja muusika vahelist pingevälja ning püüab arutleda küsimuse üle, millist rolli kannab see pingeväli endas vaimulike laulude puhul ja kuivõrd see meid mõjutab.

Tekstil ja muusikal on mõlemal iseseisvalt väga suur mõjujõud. Sõna läbi loodi kogu maailm. Johannese evangeelium algab väga suursuguselt ja võimsalt: „Alguses oli Sõna ja Sõna oli Jumala juures ja Sõna oli Jumal.“ (Joh 1:1). Tuntud koolitaja ja rahvapärimuse uurija Mikk Sarv on kirjutanud raamatu „Sõna jõud“, kus raamatu tutvustus algab järgnevalt: „Meest sõnast, härja sarvest. Nii nagu härja sarvede külge kinnitatud ike tõmbab liikuma rasked koormad ja künnab üles kivised põllud, on ka öeldud sõnal suur jõud, mis võib luua või hävitada. Sõnale annab jõu mõte. Mida rohkem mõtteid seondub sõnaga, seda suurem on sõna jõud. Sõnadest mõtlemine ning nende sügavama jõu otsimine kestab läbi elu.“ [http://www.apollo.ee/sona-joud.html] 16. märts 2016.

Ka muusika on väga mõjuvõimas ning mõjutab meid vahel tugevamini, kui oskame arvatagi. Kui vaadelda tervikuna muusika mõju inimesele, siis kõigepealt mõjutab muusika meid füsioloogiliselt. Tunnustatud muusikaterapeut Eestis Alice Pehk viitab raamatus „Loomismäng“ mitmele uuringule, mis tõestavad, et muusika mõjutab inimese südametööd, hingamissagedust, muskulaarseid reaktsioone, ajutegevust. Samuti annab muusika võimaluse emotsioonide stimuleerimiseks, väljendamiseks ja jagamiseks. Muusika kaudu saab kergesti kontakti tunnetega. Muusika abil on võimalik muuta meeleolu, vähendada ängistust, stressi, teravdada mälu. (Rüütel jt 2001, 83–85). Colleen H. Butcher tõdeb, et muusika – laulmine, muusikainstrumenti mängimine, isegi muusika kuulamine – on midagi, mis pakub kogemuse kogu meie kehale. Muusika loob õhku laineid, mis paneb meie keha liikuma alates kõige väiksemast karvast meie sisekõrvas. See aktiveerib meie südametegevust, paneb jala liikuma jne. Lisaks toob Butcher välja veel ühe huvitava tähelepaneku. Nimelt inimese hääl on ainus instrument, mille Jumal on loonud ning laulmine on igas kultuuris fundamentaalne kommunikatsiooni meetod. (Butcher 2013, 6. 12).

Aga kui tekst ja muusika kokku panna, siis kuidas nad koos meid mõjutavad? Kas üks hakkab rohkem domineerima kui teine või mõjutavad nad meid võrdselt? Kui muusikal endal on väga tugev ja kaasahaarav mõju inimesele, siis kuivõrd tekst, mida me laulame, üldse mõjutab meid? Gordon Alban Adnams toob oma doktoritöös esile, et muusika enda potentsiaal ja võime juhtida tähelepanu tekstilt eemale on loonud pingeid läbi kirikuajaloo, eriti alates reformatsioonist. Adnams viitab oma töös Donald P. Hustad-i 1993 välja antud raamatule „Jubilate II – Church Music in Worship and Renewal“, kus Hustad ütleb: „Muusika emotsionaalne vägi realiseerub kõige paremini koguduse elus vast siis, kui sobilik muusika haagib omakorda sobiliku tekstiga. Sellises ühenduses muusika dramatiseerib, selgitab, rõhutab, „hingab elu“ sõnadesse ning toob esile palju rohkem tähendust, kui sõnad üksi suudaksid.“ (Adnams 2008, 40).

Aga kui palju ikkagi mõjutab muusika laulu sõnu ja kas on mingit erinevust, kui sõnu lihtsalt lugeda või laulda? Muusika mõju tekstile on äärmiselt peen ja erakordne. Tekst saab läbi muusika tihti tugevdatud ja rõhutatud. Samas, kui sõnadele pannakse juurde muusika ja muusika hakkab ka tekstiga võistlema, siis tekst peab säilitama oma tervikkuse. Aga teisalt võib ka küsida, mis on laulu mõte, eesmärk? Küsimus leiab osaliselt vastuse selles, et laulmine toob esile muutuse. Muusikast saab muutuse kandja, mis aitab eemaldada inimeselt barjäärid ja rajab tee laulja arusaamale sellest, mida ta laulab. Adnams viitab oma doktoritöös autorile Zuckerkandl kes ütleb, et laulu objekt, see, millest laul räägib, saab lauljale enam

kohalviibivaks kui siis, kui sellest objektist ainult räägitaks. Adnams arutleb edasi ja ütleb, et see tekitab muidugi palju edasisi küsimusi. Kas see on nii iga kord kui lauldakse või on laulmisel siiski veel eri kihte ja nüansse? Kuna laulja peaks mõistma sõnade kaudu laulu objekti või subjekti, seda, millest või kellest lauldakse, siis kas sellisel juhul muusika mitte ei allu tekstile? Kui sõnad eeldavad, et just muusika võiks tuua välja nende sügavama tähenduse, siis ehk on nii, et sellisel juhul saab muusika tähtsamaks laulu mõtte esile toomisel? (Adnams 2008, 44–45).

Samas, kui tulla vaimulike laulude juurde, kus laulude subjektiks on Jumal ja Tema ligiolu, siis lähtuvalt sellest, küsib Adnams järgmised küsimused: „Mis on sellise laulmise kogemuslikud dimensioonid? Kuidas kristlased kogevad kokkupuutepunkti muusika ja teksti vahel? Milline on muusika mõju olemus inimesele, kes laulab jumalateenistusel? Kas kristlikest lauludest võib leida kohtumist Jumala ajaloolise ilmutusega Kristusest?“ (Adnams 2008, 44–45). Robert H. Mitchell väidab, et kõige mõistmine ei pruugi tulla ainult trükitud sõna kaudu. Kunsti ja eriti muusika abil on võimalik kohtuda transtsendentaalse, sõnulseletamatu ja mõistetamatuga, kui Jumala Vaim toob ilmutuse inimese vaimu. (Mitchell 1978, 91).

Teisalt võib muusika saada koguduslikus ühislaulus ka segavaks faktoriks, mis võtab fookuse endale ning inimesel on raske keskenduda Jumalale. Adnams toob oma doktoritöös näite, kus üks koguduse liige kirjeldab oma kogemust järgnevalt: „Ma lähen tõesti laulu sisse, kui ma keskendun Jumalale, aga see on kirikus minu jaoks alati võitlus. Kui ma ei ole ettevaatlik, siis äkitselt võin laulda nii, et ma ei laula enam ülistamiseks, vaid olen kaasa haaratud muusikast endast ja trummi löökidest. Muusika stimuleerib mind. See viib mind nii kaugele, et tunnen eufooriat ja elevust ning hakkab higistama. See juhtub igal koguduse jumalateenistusel. Ma püüan ennast kontrollida, isegi oma käte plaksutamist. Ma püüan sellele vastu seista, sest muusika võib mind viia nii endaga kaasa, et ma ei mõtle enam Jumalale.“ (Adnams 2008, 115). Siin on näha muusika füsioloogilist mõju inimesele – rütm, liikumine äratavad inimeses kehalised reageeringud, mis on nii tugevad, et varjutavad tekstist tuleneva sisu. Seega võib juhtuda, et sõnad muutuvad laulus sõnatuteks, nad võivad kaotada oma lingvistilise tähenduse. (Adnams 2008, 116).

Viimati ülaltoodud näide oli ehk pisut liiga ameerikalik, sest meie eestlastena oleme ka lauldes pigem vaoshoitumad ja võib-olla selliseid ilminguid väga paljud inimesed koguduse jumalateenistustel ei taju, aga probleem iseenesest on täiesti olemas. Olen isegi tajunud,

kuidas mitmel korral jumalateenistuse ajal lauldes ühtäkki avastan, kuidas saan haaratud rohkem muusikast endast kui laulu sõnadest. Suu küll laulab ja ütleb välja ka sõnu, aga mõte on juba ammu kusagil mujal rändamas. Teisalt mõni teine laul jällegi toob erilise fookuse alla just sõnad, mis läbi muusika ka eriliselt puudutavad ja aitavad Jumalale lähemale saada. Selle töö eesmärk ei ole kirjeldada muusika mõju psühholoogilisi detaile, kuid see, kuidas inimene kogeb laulu mõju endale, sõltub paljuski inimesest endast, tema taustast, tema hetke olemisest, ümbritsevast keskkonnast ja kindlasti paljust muust. Eelnevast võib järeldada, et koguduse muusikatöö juhtidel, ülistusjuhtidel, pastoritel või teistel jumalateenistuse laulude valijatel on äärmiselt vastutusrikas ülesanne püüda tunnetada, millised võiksid olla sobivad laulud, et nii laulu tekst kui viis oleksid mõlemad kõnekad ja aitaksid inimesel kogeda Jumalat, saada julgustatud, kinnitatud ja üles tõstetud.

1.2. Kahedimensiooniline laul – laul Jumalale ja üksteisele

Selles alapeatükis käsitletakse kahedimensioonilist laulu kahest aspektist lähtuvalt. Kõigepealt võib laulude sisu olla kahedimensiooniline ning teisalt on seda ka laulude esitamine, laulmine.

Süsteematilise teoloogia õppejõud Inglismaal Jeremy Begbie, kes on spetsialiseerunud muusika ja teoloogia omavahelistele seostele, juhib tähelepanu ühele huvitavale mõttele Efesose kirjas, kus on öeldud: „lauldes omavahel psalme, hümne ja vaimulikke laule, lauldes ja pilli mängides kogu oma südamega Issandale“ (Ef 5:19), kus tuleb esile kahe dimensiooniline laulmine – laulmine Issandale ja psalmide, hümnide, vaimulike laulude omavahel laulmine. Begbie ütleb, et enamus lauluraamatutes kombineeritakse kahte dimensiooni: vertikaalne – Jumalale ja horisontaalne – üksteisele. Osa laule on suunatud otse Jumalale ja teised jällegi üksteisele. (Begbie 2007, 70–71).

Ka Barry Liesch toob välja sama mõtte – me teenime nii üksteist kui Jumalat – ning viitab Kolossa kirjas olevale paralleelkirjakohale: „Kristuse sõna elagu rikkalikult teie seas, kõiges tarkuses õpetage ja manitsege üksteist psalmide, hümnide ja vaimulike lauludega, laulge kogu südamest tänulikult Jumalale.“ (Kl 3:16). (Liesch 1996, 33–34). Kairi Normak refereerib oma lõputöös „Ühislaulu areng Eesti EKB Koguduste Liidus XXI sajandi alguses“ Joosep Tammo

mõtteid muusikute konverentsi ettekandest „Kõnetus muusikas jumalateenistusel“ Tallinnas 2005, mis on omakorda üles kirjutatud Tähti Lehtsaare poolt. Tammo räägib, et vanad kirikulaulud on täis Kristust, kuid samas tänane kirikumuusika räägib pigem inimesest kui Kristusest. Me elame postmodernsel ajastul, kus kogu maailmavaade on rohkem suunatud inimesele. Samuti on jumalakäsitus inimesest lähtuv, kui teisalt minevikus oli see jumalakeskne. Tammo ütleb, et kui muusikale, mis peegeldab rohkem inimest kui Kristust, lisandub veel väga hingeline ja morfiine tootev muusika, siis võime sattuda kõrvalteele ja vaimuliku muusika sügavus läheb kaduma. (Normak 2008, 8).

Jackie Leesment ütleb, et muusika ja laulmine on üks mooduseid, mida Jumal kasutab inimese toomisel enda lähedusse. „Laulmine ja ülistamine aitab inimesel „tunnetada Jeesust“. Ülistus ja kiitus valmistavad inimest ette ka Jumala sõnasse süvenemiseks ja selle vastuvõtmiseks.“ (Leesment 1999, 93–94). Liesch toob välja ka ülistusjuhi rolli rõhutades, et ülistusjuhi ja -meeskonna eesmärk on aidata inimesi Jumalale lähemale saada. Samas ülistusmeeskonna puhul tuleb kahe dimensioonilise laulu teema eriti selgelt omaette nurga alt esile. Mitte enam niivõrd laulude sisu kahe dimensioonilisus, kuivõrd laulude esitamiseiga seotud kaks dimensiooni. – Koguduse ees seistes peab ülistusmeeskond või koor olema teadlik mõlemast kuulajaskonnast ning vastutama mõlema eest: Jumal peaks olema esmane, aga samas ka kogudus oma füüsilise kohaloluga on väga reaalne kuulajaskond. Seega laulab ülistusmeeskond või koor nii Jumalale kui inimestele. See on omaette pingeväli, kuna rahva ees ülistajatel võib olla kahte korruga raske ühendada ning seetõttu tõdeb Liesch, et ülistusmeeskond, koor saab mõnes mõttes kõige autentsemalt ülistada eelkõige proovis, kuna siis puudub rahva näol teine kuulajaskond ning nad saavad laulda otse Jumalale. (Liesch 1996, 138. 132).

Seega laulmine võib olla kõigepealt sõnumi poolest suunaga Jumalale, aga on ka laule, mis on suunatud üksteisele üles ehitamiseks, julgustamiseks, õpetamiseks, manitsemiseks. See, kas ühe suunaga laule peaks olema rohkem kui teisi või peaks olema neid võrdselt, on juba omaette küsimus ja uurimisvaldkond. Teine vaatenurk on laulmine Jumalale ja üksteisele koguduse teenistusel laulude esitamise kontekstis. Me suuname oma laulu eelkõige Jumalale, aga teisalt laulame ka üksteisele. Ülistusmeeskonna või koori pingevälja selles küsimuses sai juba vaadeldud, aga teatud määral puudutab see ka pingis olevat koguduseliiget, kes ennast ühislaulu abil Jumalale väljendab. Kuna mõõduka helitugevusega lauluhääl kostab ka inimese ümber olevatele kaaskristlastele, on see omakorda tekitanud osades inimestes hirmu ennast laulu kaudu Jumalale väljendada, kuna tihti ei peeta oma lauluoskust piisavaks ning ei

soovita, et kõrval olevad kogudusekaaslased seda kuuleksid, olgugi et Jumalale ehk julgeks see inimene üksi olles laulda.

1.3. Jumalateenistusliku laulu erinevad vormid

Käesolev alapeatükk käsitleb EKB Liidu koguduste jumalateenistuste põhilisi ühislaulu vorme. Ene Paldre ütleb oma diplomitöös „Ühislaulu areng ja tähendus EKB Liidu kogudustes“, et ühislaulu uurimisel on esmasteks allikmaterjalideks eelkõige koguduse laulikud. (2001, 5). Kuna valdavalt on EKB Liidu kogudustes kasutusel lauluraamat „Vaimulikud laulud“, mis sisaldab suurel määral just eelkõige hümne, siis sellest lähtuvalt tehakse selles alapeatükis väike ajalooline ülevaade hümne sisaldavatest lauluraamatutest Eesti vabakoguduste ajaloos ja nende olemusest. Teise jumalateenistusliku laulu vormina tuuakse välja nüüdisaegsed ülistuslaulud, nende päritolu ja üldine olemus.

1.3.1. Hümnid

Baptistide ja vabakoguduste liikumise tõid Eestisse 19. sajandi lõpus rootsi misjonärid, kõigepealt saartele ja sealt edasi Lääne- Eestisse. Enne seda valitsesid Eesti kogudustes luterlikud hümnid, mis tõid endaga kaasa „saksastumise ideoloogia“ all kannatamise 18. – 19. sajandil. See omakorda selgitab, miks 19. sajandi lõpus alanud äratusliikumine tõi palju muutusi koguduse ühislaulu. Eesti usklikud hakkasid laulma oma südamest. Rimmel toob näite priikogudustest, kes eelistasid röömsat *a capella* koguduslikku ühislaulu. Neil oli lauluraamat nimega „Laulud Talle kiituseks“, kus olid kokku pandud vaimulikud sõnad ja sekulaarsed rahvalikud meloodiad, mida võis iseloomustada ka kui „tantsuviisid pühade sõnadega“. Samas baptistide koorid olid rohkem saksa pärased. (Rimmel 2011, 80–82).

Eesti vabakoguduste esimesed lauluraamatud olid „Röömsad evangeeliumi laulud“ ja „Rahupasun“ 19. sajandi lõpus. Aastal 1900 ilmus „Siioni Teekäija evangeeliumi laulud“. Peaaegu 100 aastat oli kasutuses 19. sajandi lõpus ilmunud eelpool välja toodud „Laulud

Talle kiituseks“. 1926. aastal ilmus eesti metodistidel „Lauluraamat piiskoplikule metodisti kirikule Eestis“ ja nelipühilaste poolt „Võidulaulud“ 1928. aastal. Nõukogude ajal ilmus ainult üks lauluraamat „Evangeelsed laulud“ 1975. aastal. 1997. aastal ilmus tänaseni Eesti EKB Liidus kasutusel olev lauluraamat „Vaimulikud laulud“. (*ibid.*, 83–85). Lauluraamat sisaldab 597 eraldi temaatikaga laulu, 8 vaimulikku eesti rahvalaulu, 3 eesti kultuurile olulist isamaalist palvelaulu, kokku 608 laulu. Enamus laule on tõlgitud ning omavad anglo-ameerika, saksa ning skandinaavia regiooni mõjusid, vähem on slaavi mõjusid. Ülejäänud 15% laule on Eesti autoritelt ning mõned laulud on ka tundmatutelt autoritelt. (*ibid.*, 162–163).

Meego Remmel refereerib oma doktoritöös Paul Wetermeyerit, kes jaotab hümnid sisu poolest nelja kategooriasse: 1. kiitus või õnnistus, 2. palve, 3. kuulutamine, 4. loo jutustamine. Ta viitab ka autorile nimega Wiersbe, kes ütleb, et ideaalne hümn ei heida otsesest tähelepanu mitte niivõrd muusikale, kui just sõnumile. (*ibid.*, 58. 63).

Barry Liesch toob *The Hymn Society of America*– järgi välja hümnide definitsiooni: „Kristlik hümn on lüüriline poeem, lugupidavalt loodud, mõeldud laulmiseks, mis väljendab ülistaja suhtumist Jumalasse või Jumala eesmärke inimese elu jaoks. See peab olema lihtne, siiralt emotsionaalne, stiililt poeetiline ja kirjanduslik, kvaliteedilt vaimulik ja selle ideed peavad olema nii otsesed ja nii viivitamatult ilmsed, et ühendaks koguduse laulmise ajal.“ Hümnide tekstid sisaldavad väga mitmesuguseid teemasid. Pea iga jutluse teema juurde on võimalik leida sobivaid hümnid, samuti erinevateks sündmusteks nagu jõulud, ülestõusmispühad, pulmad, matused. Hümnide tekstide taga peidavad end tihti imelised lood. Liesch toob näiteks laulu, mis ka EKB Liidus tuntud ning mille võib leida lauluraamatust „Vaimulikud laulud“ – „Kui Jumala rahu on hinge sees mul“. Selle laulu on kirjutanud Horatio Spafford, kes sündis 1828. aastal ning kellel oli lähedane suhe evangelist D. L. Moody-ga. Spafford elas oma elus üle suure tragöödia, kui suri tema ainus poeg. 1871 hävitas Chicago tulekahju tema valdused. Ta soovis saata oma naise ja neli allesjäänud tütart puhkusele ning saatis nad laevaga Suurbritanniasse. Viimase hetke ärikohustuste tõttu ei saanud ta nendega kaasa minna. Tehes ettevalmistusi neile järeleminekuks, saab Spafford telegrammi oma naiselt, kuhu oli kirjutatud: „Pääsesin ainsana.“ – Inglise alus Locheam, kus olid tema naine ja neli tütart, uppus 22. novembril 1873. aastal 12 minutiga. Olles ahastuses, ruttas ta oma naise juurde ning on arvatud, et kusagil seal lähedal, kus tema tütreid uppusid, tulid tal sõnad, mis on meile nii tuttavad ja samas nii näitlikud, paljastades leina: „Kui Jumala rahu on hinge sees mul, siis

kõlab ka tormide sees...“ Usk täitis Spaffordi ning ta oli võimeline kirjutama: „mu südames ikka see rõõmustav laul, mul on hea, mul on hea Jeesuses.“ (Liesch 1996, 22–24).

1.3.2. Nüüdisaegsed ülistuslaulud

60.–ndate lõpus ja 70.–ndate alguses hakkas Ameerikas levima Jeesus-liikumine ning sellega seoses ka uut tüüpi kristlik muusika. Noored muusikud hakkasid kasutama popkultuurist pärit lauluvorme ja instrumente ning kõigepealt keskendus see uus „Jeesus-muusika“ isikliku päästekogemuse tunnistamisele. Laulud peegeldasid autorite tänu, et neid on päästetud endisest elustiilist ja olukordadest. Sellest sai alguse nüüdisaegne kristlik muusika. 70.- ndate keskel hakati kirjutama nn „Pühakirja ülistuslaule“, kus pop-stiilis laulude sõnades parafraaseeriti Pühakirja. Sellele järgnesid laulud, mis hakkasid väljendama inimese isiklikku suhet Jeesusega ja uskliku intiimset ülistust. Nüüdisaegne ülistusmuusika on kasvanud ja populaarsust kogunud Ameerika kirikutes alates 80.–ndatest. (Woods, Walrath 2007, 14)

Nüüdisaegsed ülistuslaulud on ühest küljest saanud väga populaarseks, kuid toonud endaga kaasa ka palju kriitikat. Ühelt poolt tuuakse välja, et nüüdisaegsetel ülistuslauludel on potentsiaal kommunikeerida kristlikku usku kaasaegsesse kultuuri värskel viisil. Eriti kõnekad on nad just noorte generatsioonile, kes hindavad otsust kogemust. Samuti aitavad nad uutel kristlastel vaimulikult juurduda ja oma usku väljendada. Samas on kriitika koha pealt välja toodud, et tihti ei esitata ülistuslaule kvaliteetselt ning nad on pigem meelelahutusliku iseloomuga – ülistaja on otsekui tarbija ning ülistuslaulud pakuvad neile seda, mida nad tahavad, selle asemel, et saada seda, mida nad vaimulikult vajavad. Nad toetuvad pigem emotsioonidele kui Püha Vaimu liikumisele. Kõige rohkem kriitikat on saanud just ülistuslaulude sõnad. Sõnadele on ette heidetud popkultuuri väärtuste peegeldamist, ebaadekvaatset Kristuse kannatuse ja risti kujutamist, vähest meeleparandust. Kuid kõige enam heidetakse ette, et laulude sõnad on nii lühikesed, et mõtteid Jumalast pole võimalik nii lühidalt edasi anda. Kokkuvõtvalt võib öelda, et ülistuslaulude sõnad on liiga „mina-kesksed“, kordavad ning sisaldavad liiga vähe Piibli tõdesid. (Woods, Walrath 2007, 16–17)

Ka Eestisse on jõudnud nüüdisaegsed ülistuslaulud, mis on mitmetes kogudustes aktiivselt kasutusel. Kairi Normak jõudis oma 2008. aastal kirjutatud lõputöös „Ühislaulu areng Eesti

EKB Koguduste Liidus XXI sajandi alguses“ järelenduseni, et koguduste lauluvara on 20. sajandi lõpust kuni 21. sajandi alguseni palju muutunud. Normak ütleb, et uue nähtusena on kogudustes kinnistunud ülistuslaul kui uus muusikastiil ja jumalateenistuslik väljendusvahend. Lisaks selgus sellest uurimusest, et väga palju laule on tõlgitud ning kogudustes tuntakse puudust oma maa autorite loomingust. (Normak 2008, 33)

P. Rips iseloomustab ülistuslaule kui lihtsa meloodia ja väheste salmidega laule, millel on eriti tugev mõju just nooremale põlvkonnale. Rips toob välja ka selle, et ülistuslaulude meloodiatele võiks vahest ette heita liigset magusust. (Rips 1998, 15)

2005. aastal küsitles Leho Paldre ajakirjas Teekäija mõningaid pastoreid teemal, kuhu suunas areneb jumalateenistus järgmise 7–10 aasta jooksul. Pastor Margo Meri tõi välja, et me peame leidma raudvara, mis peab alles jääma, ning rõhutas, et laulud ei oleks ainult kenad, vaid ka sisuga, vaimulikult kasvatavad ja tõstaksid pilgu Jumala peale. (Paldre 2005, 13)

Brian Wren oma raamatus „Praying Twice: The Music and Words of Congregational Song“ ütleb, et kristlikul muusikal, olgu see siis klassikaline või popmuusika, koguduse ühislaul või instrumentaalmuusika, peab olema üks järgmistest eesmärkidest: 1. Meie usku kujundav ja vormiv, mis räägib Jumala lugu läbi Kristuse ja tõmbab meid Jumala päästvasse armastusse. 2. Teisenev, mis viib meid isolatsioonist kuuluvusse, ükskõiksusest huvisse, huvist veendumusse ja veendumusest pühendumisse. 3. Tunnetuslik, mis annab meile midagi, mille üle mõelda ja juurelda. 4. Hariv, mis õpetab meile midagi, mida me ei teadnud Piibli, koguduse ja kristliku usu kohta. 5. Inspireeriv, midagi mis tõstab meid välja iseendast lootuse, rõõmu ja rahu sisse. (2000, 71).

Barry Liesch tsiteerib Piiblit: „Kristuse sõna elagu rikkalikult teie seas, kõiges tarkuses õpetage ja manitsege üksteist psalmide, hümnide ja vaimulike lauludega, laulge kogu südamest tänulikult Jumalale.“ (Kl 3:16). Eelmises alapeatükis sai seda kirjakohta pisut vaadeldud just kahe dimensioonilise laulu kontekstis, kuid siin on veel midagi olulist. Liesch rõhutab selle kirjakohta algust, kus Paulus ütleb, et Kristuse sõna elaks rikkalikult meie seas. (Liesch 1996, 33–34). Erinevad jumalateenistuse laulu vormid on erinevatel aegadel toonud kogudustesse pingeid, sest muusika puhul lähtuvad paljud inimesed eelkõige oma isiklikest muusikamaitse eelistustest ning tihti on pinged ka põlvkondade vahel, kuna erinevatel põlvkondadel on muusikalise maitse osas omad eelistused. Samas Kl 3:16 julgustab Kristuse sõna rikkalikult jagama. Kas ehk erinevad jumalateenistuse laulu vormid pole mitte meie rikkus? Imelised lood, jutustused ja sõnumid, mis peituvad vanades hümnides ning ka

nüüdisaegsete ülistuslaulude võime kõnetada tänapäeva inimest, kes tuleb oma igapäevaelu probleemide keskelt ja soovib spontaanselt oma usku laulu kaudu väljendada. Mõlemad on olulised ja rikastavad kogudust. See kirjakoht väljendab ka algkoguduses levinud erinevaid jumalateenistuse või kodudes kogunemise muusikalisi vorme – psalmid, hümnid, vaimulikud laulud, mis omakorda julgustab erinevaid laulu vorme koguduse üles ehitamiseks kasutama.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et meid mõjutab laulude puhul nii muusika kui ka tekst, olenevalt laulust või inimese enda individuaalsest muusika, laulu tajumisest domineerib aeg-ajalt üks või teine. Me laulame nii Jumalale kui üksteisele ja meil on laule Jumalale, üksteisele ning need kõik väljenduvad jumalateenistuse laulu vormides, milleks EKB Liidus on hümnid ja nüüdisaegsed ülistuslaulud, kuid kõikide laulude eesmärk on, et need võiksid toetada meie kristlikku usku. Seetõttu peaksid laulud, mida me laulame, tuginema teataval teoloogilisel põhjal, mida käsitletakse järgmises peatükis EKB Liidu baastekstide uurimise näol.

2. EKB LIIDU TEOLOOGIA JA PIIBLIPÄEVAD KUI NOORSOOTÖÖ NÄHTAVAIM VORM

Rahvasuus on levinud ütlus – ilma minevikuta ei ole tulevikku. Selleks, et mõista, kes me täna kristlastena oleme ja kuhu me oleme teel, peame teadma, kust me tuleme ja kus on meie juured. Selleks, et analüüsida laule, mida me täna laulame, on vaja teatavat mõõdupuud, mille alusel seda teha. Meie peamiseks mõõdupuuks peab olema loomulikult Pühakiri, kuid meil on ka ajalooline pärand, mida kannavad endas EKB Liidu ajalugu, baastekstid ning loovad seeläbi meie teoloogilist identiteeti. See peatükk annab lühikese ülevaate EKB Liidu kujunemisest, olemusest ja missioonist. Põhjalikumalt vaadeldakse EKB Liidu teoloogilisi baastekste, mille aluseks on võetud Toivo Pilli ajalooline ülevaade EKB Liidu vaimulike juhtide baastekstidest raamatus „Usu värvid ja varjundid“ ning Toivo Pilli enda käsitus EKB Liidu pingeväljadest. Lisaks Pilli käsitlusele on EKB Liidu pingeväljade märksõnade juurde lisatud ka mõningate välisautorite mõtteid baptistide ja vabakoguduste teoloogiast. Samuti kirjeldatakse ülevaatlikult Liidu noorsootöö kujunemist ja Piiblipäevi kui nähtavaimat noorsootöö vormi.

EKB Liidu alguseks võib pidada 19. sajandi lõpu ärkamisaegu, kui 1882. aastal loodi esimene priikogudus Ridalas ja 1884. aastal esimesed baptistikogudused Pärnus, Tallinnas ja Kärldas. 1897. aastal liituvad mõned priikogudused baptistidega ning 1905. aastal algab evangeeliumikristlaste liikumise algus. Aastal 1924 rajati esimesed nelipühikogudused, 1936. aastal loodi Evangeeliumi Kristlaste Vabakoguduste Liit ning 1937. aastal liitusid sellega ka nelipühi kogudused. Pärast sõda 1945. aastal liideti kommunistliku riigi surve all Eesti baptistid, nelipühilased, priilased ja evangeeliumi kristlased. Neist moodustati Eesti Evangeeliumi Kristlaste ja Baptistide Koguduste Liit, mis omakorda ühendati ka Evangeeliumi Kristlaste ja Baptistide Üleliidulise Nõukoguga. (<http://ekkleesia.ee/info/liidu-kujunemise-lugu> 9.03.2016). Toivo Pilli toob oma raamatus „Usu värvid ja varjundid“ välja, et EKB Liidu algusaegadel sai

kogudusemõistmises ja mitmetes teisteski teoloogilistes punktideks liidus valdavaks „traditsiooniline“ baptistide lähenemisviis, kuid teisalt elas koguduste lauluvaras, jutlustamislaadis ja üldises spiritualiteedis edasi kõigi nelja vabakoguduse rõhuasetusi ja praktikaid. (2007, 17). Seisuga 01.01.2014 on EKB Liidus 82 kogudust 6327 liikmega, mis koos laste, teismeliste, noorte ja sõpradega moodustab 9000-inimeselise kogukonna. (http://ekkklesia.ee/info/liidu-kujunemise-lugu_9.03.2016). EKB Liidu kodulehel on liidu missioon sõnastatud järgmiselt: „Eesti EKB Koguduste Liidu missioon on järgida Jumala kutset elumuutvate koguduste liikumisena, kes kuulutab evangeeliumi Jeesusest Kristusest Püha Vaimu väes.“ (http://ekkklesia.ee/info/liidu-missioon_9.03.2016). Nii liidu missioon kui ka olemus tuginevad baastekstidele, millel on nii ajalooline mõõde kui ka vaade olevikku ja tulevikku.

2.1. EKB Liidu baastekstides ilmnevad teoloogilised seisukohad

EKB Liidu baastekstide aluseks on osaliselt valitud 1998. aastal Joosep Tammo ja Peeter Roosimaa poolt koostatud raamat „Piibli õpetus“ ning suuremas mahus 2007. aastal ilmunud Toivo Pilli raamat „Usu värvid ja varjundid“, kus ta käsitleb Eesti vabakoguduste ajalugu ja identiteeti. Pilli toob oma raamatus välja EKB Liidu vaimulike juhtide Johannes Lipstoki, Robert Võsu, Osvald Tärgi ja Joosep Tammo seisukohad liidu tunnusjoonte kohta. Need vaimulikud juhid juhtisid EKB Liitu ajavahemikul 1945–1995.

Lipstok rõhutas kõigepealt „usklikest koosneva koguduse“ tähtsust, ehk need on isikud, kes „vabatahtlikult ja isiklikult on vastu võtnud Kristuse õpetuse, kogenud usulisi elamusi ja tegelikult oma eluga näitavad tõsist püüdlust Kristuse õpetuse järgi elada.“ (Pilli 2007, 64). Teiseks tõi Lipstok välja südametunnistuse vabaduse usuküsimustes ja kogudusega liitumise vabatahtlikkuse, samuti usuvabaduse ehk kiriku ja riigi lahutatuse põhimõtte. Lipstok kirjeldab ka vaimulikke talitusi (ristimine, Issanda õhtusöömaaeg, lapseõnnistamine, laulatus, matmine, jutlustaja ordineerimine) ning jumalateenistuse laadi. (*ibid.*, 64–65).

Ka Võsu peab sarnaselt Lipstokile oluliseks usu- ja südametunnistuse vabadust ning rõhutab veel lisaks mõtlemise vabadust koguduses – koguduse liikmed võivad teatud asjades jõuda erinevate arusaamadeni. Teisena toob Võsu esile kõlbeline isiksuse kasvatamine, mis sisaldas

eetilist eluviisi ja pühitsust. Kolmandaks pidepunktiks on „vendluse“ põhimõtte ehk osaduse väärtustamine. (*ibid.*, 67–69).

Tärk alustab oma seisukohtade väljatoomist Uue Testamendi aluse rõhutamisega ning ütleb oma kirjutises „Meie vendluse põhimõtted“: „...me usu ja moraali aluseks on Uus Testament, kusjuures me tõlgendame Vana Testamenti Uue Testamendi valguses.“ (*ibid.*, 71). Lisaks pidas Tärk oluliseks põhimõtet, et iga usklik võib Püha Vaimu juhtimisel Piiblit tõlgendada. Teiseks toob Tärk välja „usklikest koosneva koguduse“ põhimõtte, mis ühtib Lipstoki esmase rõhuasetusega. Kolmas teema, mida Tärk käsitleb, on usklite otseühendus Jumalaga – inimene vastutab ise oma õndsakssaamise ja Jumalaga osaduse vastuvõtmise eest. Järgmisena vaatleb Tärk ameti ja ordinatsiooni seoseid. Tärk ütleb: „Meie kogudustes on küll vaimulik amet, kuid mitte vaimulikku seisust. Amet on usklite teenimiseks ja pühaliku korra hoidmiseks. Ameti väliseks tunnuseks on ordinatsioon.“ (*ibid.*, 72–74). Tärk käsitleb põhjalikult oma kirjutises ka ristimise ja Püha Öhtusöömaaja küsimusi. Viimase põhimõttena, nii nagu ka tema eelkäijad Lipstok ja Võsu, toob ta välja usu- ja südametunnistuse vabaduse. Tärk ütleb: „Usu- ja südametunnistuse vabadus tähendab õigust teenida Jumalat igal pool ja igal ajal oma südametunnistuse siiraste tõekspidamiste kohaselt.“ (*ibid.*, 74–75).

Joosep Tammo tõi välja neli põhimõtet, märksõna, mis on tänaseni EKB Liidus üldtuntud. Tammo esitleb EKB Liitu kui piibliliikumist, kogoduslikku liikumist, pühitusliikumist ja misjoniliikumist. Piibliliikumine – Piibli uurimine on iga kristlase jaoks elulise tähtsusega. Lisaks isiklikule piiblitundmisele, on piiblimõistmisel ka kollektiivne mõõde. Kogoduslik liikumine tähendab nii nagu ka Lipstoki ja Türgi välja toodud põhimõtetes „uuestisündinud usklikest“ koosnevat liikumist. Tammo toob siinkohal välja ka üldise preesterluse põhimõtte, usu- ja südametunnistuse vabaduse ning kiriku ja riigi lahutatuse. Kolmandaks välja toodud pühitsus on Tammo käsitluses dünaamiline, loov ja rõõmsameelne, mitte käsumeelne. Pühitsus on lisaks individuaalsele tasandile ka kogukondlik, kuna kogudus aitab meid kasvada ning elada täisväärtuslikku kristlikku elu. Neljas märksõna on evangelism ja misjon, mille aluseks toob Tammo Suure Misjonikäsu (Mt 28: 18–20), mis tähendab: „Evangeeliumi kuulutamist, prohvetlikku häält ühiskonnas, kõigi inimeste aitamist nende probleemides, kuid eriti nõrkade ja väetite toetamist.“ (*ibid.*, 77–80).

Kokkuvõtvalt võib öelda, et läbi EKB Liidu ajaloo on kõige enam esile toodud usklikest koosneva koguduse tähtsust, mis põhimõtetena esineb kõigil neljal juhul. Teisena võib nimetada usu- ja südametunnistuse vabadust, mille on välja toonud nii Lipstok, Võsu kui

Tärk. Piibli olulisust on rõhutanud Tärk ja Tammo ning kõlbelise isiksuse kasvatamist, pühitsust on käsitlenud Võsu ja Tammo. Vaimulikud talitused on esile toonud Lipstok ja Tärk ning misjoniteemat on ainsana välja toonud Tammo. Sellest ajaloolisest taustast lähtudes toob Toivo Pilli välja veel mõned huvitavad pingeväljad, mis osaliselt hõlmavad eelkirjeldatud EKB Liidu juhtide põhimõtteid. Samas annab Pilli nende kõrvale uue mõõtme ja avardava vaatenurga. Pilli käsitluse kõrvale on toodud ka mõningate välisautorite mõtteid baptistide ja vabakoguduste teoloogiast.

2.1.1. Sõnale orienteeritus – Vaimule orienteeritus

Pilli ütleb, et neid pooluseid on väga tihti vastandatud ning ka Liidus on kogudusi, kes on rohkem Sõnale orienteeritud, samas mõned teised kogudused rõhutavad rohkem Vaimu juhtimist. Antud pingeväljas vastandumine ei ole õige. Tuleb leida tasakaal, sest kogudus vajab mõlemaid ja üks ei ole olulisem kui teine. Pilli viitab teoloog Stanley Grenzile, kes ütleb: „Sõna lugedes peame kuulama, kuhu Vaim tahab meid selle sõna abil juhtida, kelleks ta tahab meid muuta.“ (Pilli 2007, 81–82). Ka Segler ja Bradley, kes vaatlevad lähemalt ülistuse teoloogiat, ütlevad, et ehtne ülistus saab toimuda ainult siis, kui Jumalat ülistatakse Jumala enda pärast, aga see kogemus saab võimalikuks läbi Püha Vaimu loova töö inimeste südames ja terves koguduses. Me ülistame Jumalat Püha Vaimu kaudu, aga elav Sõna tunnistab meile läbi kirja pandud Sõna ehk läbi Pühakirja. (Segler, Bradley 2006, 55). Leonard Sweet-i toimetatud raamatus „The Church in Emerging Culture“ lisab Erwin Raphael McManus veel ühe kriitilise mõõtme ja räägib sellest, kui kalduda ühe poolusega äärmusesse. McManus ütleb, et väga paljuski on praegusel ajal loodud Piiblist teoloogia distsipliin, selleks et õppida Jumala kohta ja Tema ideid. Me oleme liikunud missioloogilisest hermeneutikast teoloogilisse hermeneutikasse ning kaotanud Pühakirja väe. Ka Jeesus hoiatab, et kirjutatud sõna toob surma, aga Vaim toob elu. Teisisõnu, Piibli tundmine ei tähenda veel Jumala tundmist. (Sweet 2003, 250).

2.1.2. Päästmine – pühitsus

Toivo Pilli küsib, mis on päästmine? Kas see hõlmab ainult hinge päästmist või veel midagi enam? Raamatus „Piibli õpetus“ öeldakse, et „Parandades meelt ja pöörates patusele elule selja, võtab inimene usu läbi oma ellu vastu Jeesuse Kristuse, saades nõnda Kristuse õigusest elavaks Jumala lapseks...Püha Vaim alustab usklikus uut elu, mille aluseks ja keskmeks on Jeesus Kristus...Jumala Vaim uuendab ka kõik inimestevahelised suhted. Uus elu väljendub Jumala Sõna kuulmises, palves ja Jumala tahte teostamises.“ (1998, 20–21). Seega päästmise puhul on tegemist selguseni jõudnud usukogemusega. Samas toob Pilli välja, et mitmetes EKB Liidu kogudustes on inimestel kõhklemisi ja heitlusi oma usueluga. Mida tähendab sellisel juhul pühitsus? Kuidas seda mõista? Pilli ütleb, et ilmselt pole see eksimatus ning ehk on see Kristusele sarnanemise õppimise teekond. (Pilli 2007, 82). J. Bradley Creed kirjutab R. Wayne Stacy poolt toimetatud raamatus „A Baptist’s Theology“, et päästmine on elu ja täpsemalt elu Kristuses ning pühitsus on protsess, kus usklik igapäevaselt võidab patulahingut oma elus ning alistab ennast Jumala armule Vaimu väes. Seega ütleb Creen, et pühitsus on kestev pääste kogemus uskliku elus. (Stacy, 1999, 107–108). Joosep Tammo räägib Toivo Pilli raamatus „Usu värvid ja varjundid“ pühitsuse kohta, et pühaduse allikas ja eesmärk on Jeesus Kristus ehk Jumal, kes inimese õigeks mõistab, ja muudab inimese ka võimeliseks elama pühitsetud elu. Tammo rõhutab veel: „Kristlase eluviis ja eetilised valikud lähtuvad mitte hirmust milleski eksida, samuti mitte hetkel valitsevast ühiskondlikust moraalist, vaid Püha Vaimu usaldamisest, Jumala Sõna selgusest, julgusest ja kuulekusest Issandale ning Jumala laste vabadusest.“ (Pilli 2007, 78–79).

2.1.3. Traditsioon – kontekst

Pilli räägib siinkohal taustast, kust me tuleme. Meie vaimsed juured ulatuvad radikaalse reformatsiooni aegadesse, isegi algristikoguduse aegadesse. Tihti on vabakogudused väljendanud soovi olla algristikoguduse sarnane. Aga mida see tähendab ja kas on midagi, mida võib-olla pole võimalik praegusel ajal üle võtta? Pilli väidab, et „sageli on vabakogudused uurinud Piiblit, kuid unustanud uurida maailma, milles nad elavad ja millele arusaadavas keeles nad soovivad Piibli sõnumit kuulutada.“ (Pilli 2007, 83). Erwin Raphael

McManus rõhutab raamatus „The Church in Emerging Culture“, et sellele ajale ajaloos, mida meid on kutsutud teenima, tuleb järele jõuda, selleks, et olla relevantne. Relevantsus ei tähenda seda, et ollakse kõigega nõus, vaid see on ausalt ja usutavalt tõe rääkimine Kristuses inimeste ellu. Relevantsus on ka arusaam, et me kaldume pühaks muutma meetodeid, praktikaid ja traditsioone. Ükskõik, millisest kultuurist, piirkonnast või põlvkonnast me oleme, on väga oluline, et me hindaksime oma praktikaid, rituaale, dogmasid ja traditsioone ning mõõdaksime neid Jumala tahtega, mis on ilmutatud Pühakirjas. (Sweet jt 2003, 240. 244).

2.1.4. Individuaalne usukäsitus – kogukondlik vastutus

Pilli räägib, et ühelt poolt on oluline isiklik usukogemus ning südametunnistuse vabadus, mida EKB Liit esile toob ning see tunnusjoon on igati omane vabakogudustele. Samas võib ainult sellesse aspekti suunatud vaade viia usulisse egoismi. Samaväärselt oluline isikliku usukogemuse ja südametunnistuse vabaduse kõrval on kogudus. Pilli tõdeb: „Me vajame, et keegi meile Jumalast räägiks, me vajame osalemist koguduse usupraktikates, me vajame usu kogukondlikku vormi.“ Siinkohal on oluline ka see, et kogudus otsustab oma elu ja tegevuse üle ühiselt. Pilli toob välja EKB Liidu koguduste olemusliku osana ühise palve ja otsuste langetamise ning meeskonnatöö. (Pilli 2007, 83). Segler ja Bradley lisavad veel ülistuse vaatenurgast, et kristlikku ülistust tuleb mõista koguduse kontekstis. Kui me osaleme Jumala ülistamises ja saame teadlikuks sellest, et me kuulume Jumala kogukonda, siis oleme me võimelised ületama oma üksindust. (Segler, Bradley 2006, 57).

2.1.5. Verbaalne kuulutus – teenimine ühiskonnas

Pilli ütleb, et EKB Liit on selles küsimuses pidanud oluliseks verbaalset kuulutust. Selleks, et pöörduda, peab inimene kuulma Jumalast. Samas peab selle kõrval tasakaaluks olema ka teenimine, milles andis meile eeskuju Jeesus ise, kes lisaks kuulutamisele pesi ka jüngrite

jalgu, tervendas inimesi. Lisaks toob Pilli välja mõtte, et sõnatunnistuse ja teenimise kontekstis tuleks vaadelda ka vabakoguduste suhteid ühiskonna ja riigiga laiemalt. Pilli ütleb: „Vabakogudused leiavad, et riik ei tohiks usuküsimustes rakendada survevahendeid ega eelistada üht uskkonda teisele. Usuvabadus on tähtis. Aga see ei täheda, et kogudus ei võiks, ei peaks, vabatahtlikult toetama ühiskonnas häid algatusi.“ (Pilli 2007, 84). Samad mõtted toob välja ka T. Furman Hewitt öeldes, et üks koguduse missioone on olnud ja on ka praegu olla evangelistid, Jumala armu sõnumi kuulutajad. Aga teisalt ütleb Hewitt, et kogudus peab olema ka vaeste kõrval, võitlema õigluse eest ning esitama küsimusi võimukandjatele, mida ei olegi kerge teha. (Stacy 1999, 123. 126). Ka Tammo rõhutab samu mõtteid ning toob välja konkreetsed võimalused, sammud tegutsemiseks, öeldes, et kuulutusülesanne tähendab uute koguduste rajamist, verbaalse evangelismi kõrval diakooniatööd, koolitusprojekte ja laste- ning noorsootööd. (Pilli 2007, 80).

2.1.6. Koguduste autonoomia – koostöö

Ühelt poolt on vabakogudustele olnud väga oluline koguduste autonoomia, kuid teisalt sama tähtis ja ka piibellik on koostöö tegemine teiste kogudustega. Pilli räägib siinkohal vastastikusest pühendumisest, mis tähendab vabatahtlikult teiste austamise, abistamise ja koos tegutsemise suhtesse astumist. Samuti ka oma mugavusest, isegi kollektiivsest mugavusest loobumist. Oluline rõhuasetus vabakogudustel on mõistmine, et Jumal ei andnud oma ülesannet ainult ühele kohalikule kogudusele ega kohalikele kogudustele igapäevase eraldi, vaid see on antud kogudusele kui Kristuse ihule, milles erinevad liikmed on vastastikku seotud ja moodustavad ühise organismi. (*ibid.*, 84–85). Kogudust käsitlevas artiklis toob ka T. Furman Hewitt välja koguduste ühtsuse teema ning ütleb, et kogudused saavad väljendada ühtsust kristliku kogukonnaga läbi ehtsa armastuse väljenduse ja hea tahte ning seetõttu peaksid tegema midagi rohkemat kui lihtsalt „vaimuliku ühtsuse“ tunnetamine. Kogudused peaksid tegema koostööd teiste kristlike kogukondadega kohalikul, riiklikul ja rahvusvahelisel tasandil. (Stacey 1999, 129).

Võib öelda, et vaadeldes Lipstoki, Tärgi, Võsu ja Tammo välja toodud põhimõtteid, olgu nendeks siis usklikest koosnev kogudus, usu- ja südametunnistuse vabadus või kõlbeline elu, pühitsus, on EKB Liidu ajaloolise identiteedi pärand kaalukas ja rikkalik. Sellele lisanduvad

omakorda Toivo Pilli poolt esitletud EKB Liidu identiteedi erinevate pooluste vahelised väga huvitavalt välja toodud pingeväljad, mis suunavad edasi mõtlema ja ka tuleviku poole vaatama. Kui peatüki alguses sai öeldud, et ilma minevikuta ei ole tulevikku, siis samuti on öeldud, et noored on meie tulevik. Nemad on need, kes seda pärandit, identiteeti edasi kannavad. Seetõttu vaatleb järgnev alapeatükk EKB Liidu noorsootöö kujunemist ajaloolisest vaatenurgast lähtuvalt ning Piiblipäevi, mis on tänaseni tähendusrikkad.

2.2. Piiblipäevad kui EKB Liidu noorsootöö nähtavaim vorm

Järgnev lühike ülevaade EKB Liidu noortetööst põhineb Einike Pilli ja Daily Valgu artiklil „Eesti EKB Liidu haridustöö evangeliseerimise ja eluaegse õppimise dünaamikas“ Toivo Pilli poolt toimetatud kogumikus „Teekond teisenevas ajas. Peatükke Eesti vabakoguduste ajaloost“.

2.2.1. Noortetöö ajalooline ülevaade EKB Liidus

Noortetöö EKB Liidus sai alguse üsna varsti peale esimeste baptistikoguduste loomist. 1886. aastal rajati Pärnu I Baptisti Koguduses tütarlasteselts. Sarnaseid noorsooseltsi tekkis ka mujal Eestis. Samas üle-eestilist töö koordineerimist polnud ning kohalikud katsed jäid juhuslikeks. 1911. aastal hakkas ilmuma kristlik noorsooajakiri „Elukevade“. Noortetöö tõsusaeg algas pärast esimest maailmasõda ning 1918. aastal rajati 11 uut noorsooseltsi. 16. novembril 1918 toimus Tallinnas noorsookonverents, kus asutati Eesti Baptisti Noorsoo Seltside Ühisus. Selle esimeheks sai Karl Kaups. Ühisuses oli 16 seltsi 509 liikmega. Noorsookonverentsid toimusid sealt alates igal aastal ja kestsid kuni 1940. aastani. Raskemad ajad noorsootöös saabusid kümme aastat hiljem, kui noortegruppide arv järsult langes, kuna ühe põhjusena polnud piisavalt töötajaid. Otsiti aktiivselt lahendusi olukorra parandamiseks. Korraldati kursusi noortele ning 1930. aastal saadeti peale noorsootöö konverentsi välja ka

kaks noorsoorändsekretäri, et need külastaksid koguduste noortegruppe ja neid abistaksid. Kahjuks ei kestnud nende töö kaua. (Pilli, Valk 2005, 57–59).

Teine maailmasõda jättis oma jälje ja koguduste noortetöö lagunes. Mõnel pool püüti koos käia, kuid regulaarset tegevust ei olnud ning nõukogude aja esimesed paarkümmend aastat toimus koguduste noortetöö enamasti salaja. Ka 60ndatel puudus EKB Liidus organiseeritud noortetöö. Koos käidi sünnipäevadel, pulmapidudel, kus lauldi vaimulikke laule, palvetati, loeti Piiblit ja jagati usuelu kogemusi. Alates 60ndate lõpust algas elav noortetöö Oleviste koguduses Tallinnas. Tegutses Oleviste noortekoor ning alguse sai ka evangeelne noorteliikumine, mida hiljem hakati kutsuma Effataa-ärkamiseks. Hakati korraldama ka laagreid ning noorteõhtud muutusid Olevistes regulaarseteks. Ka mitmed teised väiksemad kogudused järgisid Oleviste eeskju noortetöö meetodite ja eesmärkide kujundamisel. (*ibid.*, 59).

70ndatel muutus noortetöö organiseeritumaks. Tegutsesid noortekoored, oluline oli isiklik evangelism, koondumine vaimulike autoriteetide ümber, süstemaatiline piibliuurimine, oikumeenilise suhtlemise algus. Anti välja mitmesugust noortetöös abistavat ja usuliselt arendavat kirjandust ning koolitati noortejuhte. Tallinnas kujunes välja aktiivne rühm noori, mis kandis nimetust „Konsiil“ ja kuhu kuulus 7 liiget: Indrek Luide, Helari Puu, Enn Palmik, Mati ja Jaan Bärenson, Mart Rannut ja Joel Roos. „Konsiil“ korraldas kristlikele noortele mitmeid üritusi, millest tuntumaks said suvised Vikipalu laagrid. Noortelaagrid on tänaseni oluline osa noortetööst. Noortejuhtidest oli üks aktiivsemaid Ingmar Kurg, kes 70ndatel pidas siset koguduste noortejuhtidega, korraldas piibliõppematerjalide väljaandmist ning püüdis teadvustada noortetöö vajadust EKB Liidu ja koguduste juhtidele. Tolleaegne vanempresbüter Robert Võsu mõistis noortetöö väärtust ja andis toetuse ülemaalisteks kogunemisteks, millest kasvas välja EKB Liidu noorte piiblipäevade traditsioon. Liidu keskuse juurde loodi ka mitteametlik noortetöö sekretäri koht. (*ibid.*, 59–61).

80ndatel hakati noortejuhte aktiivselt koolitama ning kujunes välja noortetöö juhtide võrgustik. 90ndatel otsustas EKB Liit lastetöö juhi kõrvale võtta ametlikult ka noortetöö juhi. Liidu noortejuhi peamiseks ülesanneteks on noorteürituste organiseerimine, noortejuhtide koolituste koordineerimine ning materjalide kirjastamine. Samuti info edastamine kogudustele ning suhtlemine teiste noortetöö organisatsioonidega nii Eestis kui välismaal. (*ibid.*, 61).

2.2.2. Piiblipäevad

Piiblipäevad on temaatiline üritus, mis on alguse saanud aastal 1979. Piiblipäevade ehk PP traditsioon on püsinud läbi aja. Omaegsest pool-põrandaalusest kiriku noorteüritusest on välja kasvanud üks populaarsemaid kristlikke noortefestivale Eestimaal, mis toimub igal kevadel erinevates Eesti paikades. PP kannab igal aastal erinevat motot, millega on tihedalt seotud ka kolm päeva kestvad üritused – kontserdid, jumalateenistused, seminarid jms. 2012. aasta PP üldjuht Märt Saar ütleb: „Piiblipäevadest on kujunenud välja liikumine, mis on muutnud 34 aasta jooksul mitmeid põlvkondi ja linnasid Eestis. Iga aasta, kooliaasta lõpul, kulmineerub see sündmusega, mis kannab aastast visiooni ja läkitust noorte põlvkonnale.“ (<http://www.ekkllesia.ee/uudised/8-keskuse-uudised/366-34-piiblipaevad-tartus> 14.04.2016)

2015. aasta Piiblipäevade muusikalise osa eest vastutav Rakvere Karmeli Koguduse noortemeeskonna liige Mattias Einstein räägib oma kogemustest Piiblipäevadega: „Piiblipäevadega seoses meenuvad mulle vaid helged mälestused eelkõige inimestest ja koosveedetud ajast. Noortetöö toimub üle Eesti väga erinevates paikades ja kui just väga palju ringi ei liigu, siis tihti me ei tunne/teagi, kes, kus, mida teeb. Piiblipäevad on see sündmus, kus kristlastest noored, noortetöö tegijad ja muu rahvas saab kokku. See on alati olnud aeg, kus tehakse uusi tutvusi ning seatakse ühiseid eesmärke. Inimesed inimesteks, aga nende ürituste raames toimunu on aidanud mul tulla lähemale Jumalale ja rohkem mõista tema teid. Selles on midagi erilist, kui suur hulk rahvast tuleb kokku ja teenib üheskoos Jumalat. Ma usun, et see on koht, kus igal aastal on olnud eriline Jumala ligiolu ja kogetavus, mida noored võibolla iga päeva ei tunne.“ (<http://www.teek.ee/index.php/teemad/16-piiblipaevad/1535-mattias-einstein-valmistub-piiblipaevadeks> 14.04.2016)

Piiblipäevadel on olnud väga olulisel kohal ka muusika. Jõgeva Baptistikoguduse pastor Margus Kask räägib 2007. aastal Jõgeval toimuvatest Piiblipäevadest järgnevalt: „Noorte Piiblipäevad kujutavad endast Eesti suurimat kristlikku noorteüritust. Nagu ka varasematel aastatel, on tänavugi eriti suur osa muusikal. Muusika on alati noori köitnud. Võin kinnitada, et tänavuste Piiblipäevade muusika on tõeliselt hea. Nagu ikka, saab kuulata väga eripalgelist muusikat. Seda on tänavugi rokkmuusikast rahvaliku ja gospelmuusikani välja.“ (<http://www.vooremaa.ee/jogeval-on-ule-eestilised-noorte-piiblipaevad/> 14.04.2016)

Kokkuvõtvalt võib tõdeda, et EKB Liidu noortetöö on olnud elujõuline hoolimata nõukogude ajast tingitud mõõnaperioodist ning Piiblipäevad, mis toimuvad sellel aastal juba kolmekümne seitsmendat korda, on noorte jaoks jätkuvalt kõnekas ja üks oodatuid aastasündmusi.

3. ÜLISTUSLAULUDE ANALÜÜSIKATEGOORIAD

Selles peatükis käsitletakse kolme ülistuslaulude analüüsi kategooriat, milleks on mina ja meie, kolmainsus ja romantika ülistuslauludes. Mina ja meie kategooria sai valitud, kuna see on aktuaalne EKB Liidu kontekstis, kus sama teema on pealkirja all individuaalne usukäsitus – kogukondlik vastutus välja toonud Toivo Pilli EKB Liidu identiteedi pingeväljades individuaalne usukäsitus – kogukondlik vastutus ning käesolevas peatükis on seda teemat vaadeldud lähtuvalt laulude kontekstist. Kolmainsuse teema on samuti EKB Liidu jaoks oluline, kuna Liit tunnustab kolmainsuse doktriini ning seetõttu on seda teemat käsitletud ülistuslaulude vaatepunktist. Romantika ülistuslauludes kategooria sai valitud, kuna see teema tuleb paljudes ülistuslauludes üsna selgelt esile ning väärib seetõttu lähemalt käsitlemist.

3.1. Mina ja meie

Meego Rimmel toob oma doktoritöös lauluraamatu „Vaimulikud laulud“ uurimisel välja tõsiasja, et enam kui pooled laulud selles lauluraamatus edastavad sõnumit „mina“ vormis. 339 teksti 608-st jutustavad lugu, toovad esile palvet või kiitust, kuulutavad või edastavad sõnumit või laulavad millestki pigem individuaalse persoonina kui usklieke kogukonnana. Kusagil 10% lauludest algavad sõnaga „mina“ või selle muu käändelise vormiga. Rimmeli sõnul pole individualistlikke suundi märgata mitte ainult Eestis, vaid ka Leedu baptistide lauludes ning ka teistes Euroopa riikides ja Ameerikas. Samas on selles lauluraamatus 223 ühislaulu, kus põhikõnelejaks ei ole „mina“, vaid kollektiivne „meie“, mida võib identifitseerida Jumala rahva või usukogukonnana. (Rimmel 2011, 165–166). Toivo Pilli

märgib samuti, et lauluraamatus „Vaimulikud laulud“ on enamik laule mina-, mitte meie-vormis ning väljendavad seetõttu individuaalset usumõistmist. Kuid Pilli lisab juurde, et just koguduse ühine laulmine annab meile meie-tunde. (Pilli 2007, 200).

Samale järeldusele jõuab ka Adnams oma doktoritöö laulude analüüsis ning ütleb, et suurem osa lauludest on esitatud mina-vormis ning palju vähem on laule meie-vormis. See näitab, kuidas isiklik suhestumine, pöördumine on olulisem kui kollektiivne. Põhimõtte sellest, et Jeesus on isiklik, personaalne Päästja, kandub edasi ka lauludesse. (Adnams 2008, 173–174).

Kairi Normak rõhutab meie-laulude vajadust kogudustes ning toob oma lõputöös välja järgmist: „Tänapäeva individualistlikus ühiskonnas tunnevad inimesed end üksikuna. Kirikus ei peaks aga keegi end üksiku ja kõrvalejäetuna tundma. Mõned koguduse liikmedki on vihjanud, et lauluraamatus on palju laule, mis on mina-kesksed ning seega individualistlikku suhtumist veelgi rõhutavad. Ilmselt on täna olulisem kui kunagi varem, et laulud aitaksid luua meie-tunnet. Uusi laule luues võiks sellele tähelepanu pöörata.“ (Normak 2008, 9).

Goodliff lisab veel ühe kriitilise mõõtme mina-vormis ülistuslauludele ja ütleb, et paljude koguduste keeleks on saanud vajaduste keel ning ka ülistuslaulud peegeldavad individuaalse heaolu vajadust. Jeesust on esitletud lauludes väga tihti kui teraapilist Jeesust, kes peaks kõik meie vajadused ja soovid rahuldama. Ta toob näiteid kaasaegsetest ülistuslauludest, kus mitmed fraasid kõlavad: „Jeesus, ma vajan Sind...Sina oled ainus, kes rahuldab...Ma vajan, et Sina mind ümbritseksid...“ ja veel palju muid fraase. See kõik peegeldab meie hedonistlikku individualismi, kus kõik peaksime ennast hästi tundma. Goodliff tõdeb, et ülistuslauludes on Jeesuse kohta väga tihti kasutatud tiitleid Issand, Kuningas, Päästja, Sõber ilma igasuguse adekvaatse kristoloogilise refleksioonita, samas kui laulude fookus peaks olema Jeesusel, kes on inimeseks saanud Jumal, ristilöödud, üles tõusnud ja taevasse läinud. Selle asemel on esil ülistaja soovid ja vajadused. Sellisel juhul on Jeesus meie kultuuri mugavalt sobitatud, samas kui Ta peaks olema prohvetlik hääl, mis vastandub meie kultuurile. (Goodliff 2009, 264-265).

Kokkuvõttes võib öelda, et kultuur, milles me elame, mõjutab teataval määral ka laule, mida me kogudustes laulame. Individualistlikus ühiskonnas elades on koguduste laulud suures osas mina-kesksed ning inimese vajadustele orienteeritud. Sellest lähtuvalt võiksid laulud kogudustes rohkem esile tuua just „meie-arusaama“, kuigi ka isiklik pääste ja kasv Jumalas on olulised.

3.2. Kolmainsus

Ain Riistan ütleb, et kolmainsuse idee asub kristliku jumalamõiste südames ja seetõttu on see Piibli keskse sõnumi alles hoidmiseks paratamatult vajalik. Riistan kirjutab, et kuna kolmainsuse mõistet Piiblis otseselt ei esine, siis mitmed kristlikud usuliikumised on seda seetõttu hakanud eitama. Samas kolmainuõpetus kujunes välja kokkukuuluvustundel põhineva traditsiooni najal ning traditsiooni kõige olulisemaks tunnusjooneks teoloogias on tõdemus, et kristliku kogukonna liige ei loe Piiblit lahus ajaloost, vaid tunneb enda ühtekuuluvust aastatuhandetesse tagasi ulatuva Jumala rahvaga isegi siis, kui see ühtekuuluvus kohati problemaatiline on. (Riistan 2015, 18–19).

Seega, kolmainsuse rõhuasetus on ka ülistuses väga oluline. Kui me kaotame kolmainsuse, siis me jõuame lõpuks välja väga teistsuguse usu juurde, väga teistsuguse päästelootuse juurde ja ka väga teistsuguse Jumala juurde kui Pühakirjas on ilmutatud. (Woods, Walrath 2007, 31)

Matt Redman kui ülistusjuht ja laulukirjutaja küsis mitmetelt kristlikelt juhtidelt, teoloogidelt, millised peaksid olema meie ülistuslaulude peamised teoloogilised rõhuasetused? Väga paljudel juhtudel tuli vastuseks, et me vajame oma ülistuslauludesse rohkem kolmainsuse rõhuasetust. (Parry 2013, XV).

Robin A. Parry kirjutab oma raamatus „Worshipping Trinity: Coming Back to the Heart of Worship“, et ülistus on Jumalast ja Jumal on kolmainsus, seega ülistus on kolmainsusest. Seetõttu on kristlik ülistus fokusseeritud Jumalale, kes on end ilmutanud läbi Kristuse, et olla Isa, Poeg ja Püha Vaim. Parry ütleb, et kolmainsusega kaasnevad teatud probleemid, mis on kristlaste seas üsna levinud. Kõigepealt, paljud kristlased ei mõista kolmainsuse õpetust. See tuleneb eelkõige sellest, et seda teemat ei ole piisavalt integreeritud üldisesse koguduse ellu, jumalateenistuse konteksti, jutlustesse. Probleem on ka selles, et kolmainsusest ei räägita otseselt peaaegu kunagi. Kolmainsus on teema, mida ikka ja jälle peaks aeg-ajalt selgitama. Parry tõdeb, et 28 aasta jooksul, mil ta on kristlane olnud, pole ta kunagi kuulnud sellel teemal kogoduslikus kontekstis õpetust, olgu siis tegu jutlusega, kodugrupi, Alfa kursusega või muuga. Teine probleem on selles, et need, kes on kolmainsusest aru saanud, ei oska tihti mõista, miks see õpetus oluline on. Paljude kristlaste jaoks on kolmainsus midagi, millesse nad usuvad, aga nad ei oska sellega siduda oma elu ja usku. Seega üldine arusaam kristlaste seas on, et kolmainsus on abstraktne doktriin, mis on oluline teoorias, aga mitte praktikas.

Parry rõhutab, et kolmainsus peaks olema seotud meie teiste uskumistega samamoodi nagu vesinik on seotud veega. Kui H₂O-st võtta ära H, siis see ei ole enam vesi. Kui kolmainsus võtta ära kristlikust usust ja praktikast, siis see ei ole enam kristlik usk ja praktika. (Parry 2013, 3–5).

Parry arutleb, et sügava kolmainsusliku struktuuriga ülistus vormib kogudust nii, et ta mõtleb Jumalast kolmainsuslikult ja suhestub Jumalaga kolmainsuslikul viisil isegi, kui neile pole kunagi kolmainsust formaalselt selgitatud. Kolmainsuslik ülistus õpetab inimestele Jumala grammatikat nii, et jutlustaja võib öelda: „Jumal on kolmainsus ... te teate, mis ma mõtlen!“ ja inimesed saavad aru, mis ta mõtleb. Kui me suudame vormida ülistust ja jutlusi kolmainsuslikul viisil, siis meie kogudused saavad vaikiva teadmise kolmainsusest ning saavad instinktiivselt suhestuda Jumalaga kui Isa, Poja, Püha Vaimuga. Seega laulukirjutajatel, ülistusjuhtidel väga oluline roll vormimaks tuleviku koguduse usku ja elu. See on väga suur vastutus. (Parry 2013, 9–10).

Seepärast, et kogudustes saaks kujundada õiget ja piibellikku arusaama kolmainsusest, peaks see teema olema lisaks jutlustele kajastatud ja mõtestatud ka lauludes.

3.3. Romantika ülistuslauludes

Jenell William Paris ütleb Woods ja Walrath-i toimetatud raamatus „The Message in the Music: Studying Contemporary Praise and Worship“, et nüüdisaegsed ülistuslaulud räägivad väga tihti armastusest – Jumala armastusest inimeste vastu, inimeste armastusest Jumala vastu. Paris tõdeb, et kristlased on küll hästi informeeritud Piibli arusaamadest armastusest, aga Jumala armastusest rääkides kasutavad nad siiski oma kultuuri keelt ja sümboleid. (Woods, Walrath 2007, 44). Paris vaatlleb antud teemat küll ameerika kultuuri kontekstis, kuid kuna Eesti on juurdunud lääne kultuuriruumi ning väga paljud eesti keelde tõlgitud ülistuslaulud on just angloameerika kultuuriruumist, siis sobivad Paris-e vaatlused ka Eesti konteksti. Paris arutleb, et armastusest rääkimine ameerika kultuuris tähendab tihti romantika otsimist. Seetõttu ütlevad mitmed akadeemiliste konverentside kõned, internetilehed, raamatud, et ülistusmuusikas on romantikaga liialdatud. Mitmed on isegi öelnud, et see on

„Jeesus on mu *boyfriend*“ muusika või romantiline popmuusika, millel on kogudusele negatiivne mõju. (Woods, Walrath 2007, 44).

Piibel räägib Jumalast teistmoodi ning väga vähe selliselt, nagu meie sõnast romantika aru saame. Vanas Testamendis on Jumala nimi „MINA OLEN“, mis rõhutab Jumala igavikulisust ja eksistentsi. Jumalat on kirjeldatud ka kui issandat, kuningat, sõdalast. Pigem poliitilist või militaarset juhti, kes armastab oma rahvast, valitsedes neid õigluses ja kaitstes neid. Metafooridena on Jumalat kirjeldatud ka selliste loomadena nagu lõvi, lammas, kotkas, kana, mis iseloomustavad Teda kui jõulist, õrna ja kaitsvat. Jumalat iseloomustatakse ka perekondlike terminitega nagu abikaasa, vend, isa ja ema. Teoloogid kategoriseerivad piibellikku armastust Uues Testamendis esinevate kreeka keelsete sõnadega armastuse kohta, milleks on erootiline armastus (*eros*), sõprus (*philos*), perekondlik või emalik armastus (*storge*) ja altruistlik armastus (*agape*). Vana Testament kirjeldab prohvet Hoosea ja Jeremija raamatus Jumala ja Iisraeli vahelist armastust abielu suhtega. Sarnaselt toob ka Uus Testament välja abielu analoogia Kristuse ja inimeste ehk koguduse vahel, kus Jeesus on peigmees, aga see ei tähenda sama, mis peigmees näiteks Hollywoodi filmides. Piibli kultuuris sõlmiti abielusuhe poliitilise ja finantsilise eesmärgiga, et ühendada sugulased. Samuti oli abielu eesmärgiks paljunemine. Intiimsus mehe ja naise vahel kasvas ajaga, aga kirglik, intiimne armastus ei olnud mõeldud enne abielu. Erootiline armastus oli kindlasti ka Piibli aegadel, aga see ei olnud sama, mis ameerika ideaal romantilisest armastusest. Kuigi Ülemlaul räägib selgelt erootilisest armastusest, on see siiski üks hinnaline inimlik side, aga mitte ainus, mida meie kultuur rõhutab. (Woods, Walrath 2007, 45).

Paris kirjeldab täpsemalt, mida tähendab ameerikalik romantiline ideaal, mis on loonud üleüldise arusaama armastusest lääne kultuuriruumis ning võib öelda ka Eestis. Ta toob välja ühe sotsioloogilise uurimuse, kus uuriti valgete keskklassi ameeriklaste arusaama armastusest ja ootusi armastusele. Uuringust tuli välja, et paljudel ameeriklastel on kaks arusaama armastusest: romantiline ideaal ja proosaline realism. Romantiline ideaal on pärit keskaegsest kurameerimistraditsioonist ning on tänaseni olemas romantilistes armastusromaanides, Hollywoodi filmides ja meie kujutlustes. Armastajad saavad kokku ootamatult, kirglikult ning leiavad teineteises ideaalse armastatu. Nad lähevad läbi takistuste ja leiavad, et armastus on maagiliselt muutnud neid vooruslikemaks inimesteks. See romantiline armastus eraldab armastajad ühiskonnast, kuna nad ei vaja midagi muud peale teineteise. Järelikult saab nende liit teoks hoolimata ühiskonna või perekonna ootustest. Nendes romantilistes lugudes esitletakse meest enamasti kui tugevat, aktiivset ja algatajat. Naine seevastu on abivajav,

passiivne ja lõpptulemusena võtab vastu mehe algatuse. Kuigi taoline romantiline armastus on ideaal, toodi uuringus välja ka teistsugune – proosaline realistlik armastus. Kontrastiks romantilisele kirele, on tegelik armastus tihti segaduses ja mitmetahuline ning võib kasvada või hajuda aja jooksul. Armastus, mis juhib abieluni, ei tohiks kõrvale jätta sugulasi ja ühiskonda, kuid peaks olema armastajate vahel, kes sobivad kokku ka praktiliselt. Teatud aegadel nõuab armastus ka rasket tööd, kompromisse ja ohvreid. (*ibid.*, 45–46).

Uuringu tulemustest selgus, et inimesed kasutavad mõlemaid armastuse mudeleid, et mõista armastussuhteid. Üldiselt samastuvad romantilise ideaaliga need, kes on äsja armunud, proosalise realismiga aga need, kes on juba pühendunud suhtes. Võib öelda, et mõlemad armastuse mudelid, nii romantiline kui ka proosaline realism, annavad edasi piibellikku armastust, kuid seda ainult osaliselt. Me võime leida romantilise armastuse elemente Ülemlaulust ning proosalise realismi abielu näiteid Vanast Testamendist näiteks Aabrahami Saara suhtest või Uuest Testamendist Joosepi ja Maarja abielust, kuna mõlemad paarid seisid silmitsi suurte raskustega. Aga mõlemad armastuse vormid annavad edasi inimestevahelist armastust. Väga raske on leida tänapäeva kultuurist sümboleid või lugusid, mis annaksid edasi armastust Jumala ja inimeste vahel. Seega võib raskeks osutada ka laulde kirjutamine, mis väga tihti annavad edasi pigem meie kultuurilist arusaama armastusest. (*ibid.*, 46).

Taaskord mõjutavad ühiskond ja kultuur meie arusaama armastusest ning seega ka Jumala armastusest. Kuna romantiline armastus on ühiskonna valdavaks ideaaliks, siis samasugune armastuse mõistmine kandub üle ka ülistuslauludesse, samas kui Piibel räägib Jumalast teistmoodi ning väga vähe selliselt nagu meie sõnast romantika aru saame.

4. ANALÜÜS – EKB LIIDU TEOLOOGILISTE SEISUKOHTADE, ÜLISTUSLAULUDE KATEGOORiate JA PIIBLIPÄEVADE ÜLISTUSLAULUDE TEOLOOGILISED SARNASUSED JA ERINEVUSED

Selles peatükis analüüsitakse EKB Liidu teoloogilisi seisukohti, ülistuslaulude kategooriaid ja Piiblipäevade ülistuslaulude teoloogilisi sarnasusi ja erinevusi. Selleks kasutatakse kvalitatiivse sisuanalüüsi meetodit.

Kvalitatiivse sisuanalüüsi kohta on antud järgmine definitsioon: „Kvalitatiivset sisuanalüüsi võime üldises tähenduses mõista kui rühma võrdlemisi paindlikke protseduure uuritavate tekstide sisu kirjeldavate süstemaatiliste vaatluste ehk kodeerimisotsuste tegemiseks. Kvalitatiivset sisuanalüüsi kasutatakse tekstide sisu ja/või kontekstiliste tähenduste uurimiseks, kusjuures keelt kui kommunikatsioonivahendit uuritakse intensiivselt, piirdumata sõnade pelga loendamisega.“ Kvalitatiivne sisuanalüüs keskendub teksti peamistele, olulistele tähendustele ning analüüsi käigus püütakse saada ülevaade uuritavast tekstist kui tervikust, näha teksti ja/või autori mõtteavalduste terviklikku mustrit või struktuuri. (<https://sisu.ut.ee/samm/kvalitatiivne-sisuanalyys> 11.05.2016).

„Uurimisobjektid valitakse eesmärgipäraselt, mitte juhusliku valimi menetlust kasutades.“ (Hirsjärvi jt 2004, 155).

Käesoleva analüüsi aluseks on ülistuslaulude analüüsikategooriad, milleks on mina ja meie, kolmainsus ning romantika ülistuslauludes. Samuti analüüsitakse EKB Liidu teoloogilistest seisukohtadest Toivo Pilli poolt välja toodud pingeväljade märksõnasid, milleks on Sõnale orienteeritus-Vaimule orienteeritus, päästmine-pühitus, traditsioon-kontekst, individuaalne usukäsitlus-kogukondlik vastutus, verbaalne kuulutus-teenimine ühiskonnas, koguduste autonoomia-koostöö.

Analüüsimisele tulevad 2011–2015 Piiblipäevadel lauldud ülistuslaulud. Kokku lauldi sellel ajavahemikul Piiblipäevadel 48 ülistuslaulu: 2011. aastal kaheksa laulu, 2012. aastal seitse laulu, 2013. aastal 15 laulu, 2014. aastal 11 laulu ja 2015. aastal seitse laulu. Kahe laulu sõnad jäid selle töö autorile kättesaamatuks ning 2013. aasta lauludest neli laulu olid samad, mis aastatel 2011 ja 2012. Seega analüüsimisele tuleb kokku 42 laulu. Huvitav on veel ära märkida ka laulude päritolu. 42-st laulust on kaasaegseid inglise keelest tõlgitud laule 21 ja noorte eesti autorite laule 18. Kolm laulu on vanemad laulud, võetud lauluraamatust „Vaimulikud laulud“ (laulud numbritega 30, 456 ja 368). Kõige enam lauldi inglise keelest tõlgitud laule 2011. ja 2013. aasta Piiblipäevadel, kus eesti autorite laule oli kummalgi aastal ainult üks. 2014. aasta oli erakordne selle poolest, et kõik laulud olid eesti autorite poolt loodud. Lauluraamatust „Vaimulikud laulud“ lauldi laule 2012. aastal (kaks laulu – „Võta nüüd Issandat“, „Sind armastan, Jeesus“), 2013. aastal lauldi 1 laul (sama, mis 2012. aastal – „Sind armastan, Jeesus“) ning 2015. aastal üks laul („Ole mu nägemus“).

Teemat „kolmainsus ja romantika ülistuslauludes“ analüüsitakse raamatu „The Message in the Music: Studying Contemporary Praise and Worship“ (2007) küsimuste eeskujul. Selles uurimuses vaadeldi 1989–2005 aasta 77 kõige populaarsemat ülistuslaulu erinevatest vaatenurkadest. Ülejäänud teemade puhul on analüüsi aluseks samuti kasutatud küsimusi. Ülistuslaulude kategooria teema „mina ja meie“ on ühendatud EKB Liidu pingevälja märksõnadega „individuaalne usukäsitus – kogukondlik vastutus“ ühisesse analüüsi alapeatükki.

4.1. Kolmainsus ülistuslauludes

Analüüsi küsimused on järgnevad: 1. Kas lauludes on nimetatud kolmainsust või kõiki kolme kolmainsuse isikut? 2. Kas laulud suunavad ülistust kolmainsuse poole tervikuna või ühe kolmainsuse isiku poole? 3. Kas laulud tuletavad meelde kolmainsuse isikute omavahelist tegevust?

Kas lauludes on nimetatud kolmainsust või kõiki kolme kolmainsuse isikut?

Mitte üheski ülistuslaulus ei esine sõna „kolmainsus“ ning ainult kahes laulus on ära nimetatud kõik kolm kolmainsuse isikut: „Muuda südameid“ (2012. aasta laul) ja „Jumal, Sind ma austan“ (2014. aasta laul). Esimeses laulus on kolmainu isikud välja toodud refräänis: „Isa, Sinu au saab kuulsaks meie maal, muuda südameid. Püha Vaim me sees, Jeesus suri meie eest, muuda südameid“, teises laulus salmides, kus iga salm pöördutakse ühe kolmainu isiku poole: „Jumal, Sind ma austan... Jeesus, Sa oled Issand... Püha Vaim, Sa oled siin...“. Laulu lõpus on toodud esile ka Isa: „Isa kiita tahan ma vaid nüüd oma lauluga.“

Kolmainsuse kolmandale isikule, Pühale Vaimule, on viidatud kokku ainult viies laulus ning ühes neist on kasutatud sõna „vaim“. Kokku seitsmes laulus on mainitud Jumalat Isana, ühes laulus on Jumal Isa nimetatud ka Taevaisaks. Lisaks neile seitsmele laulule on veel kuues laulus mainitud isikut Jumal, Issand Jumal või Kuningas, kus raske on öelda, kas on mõeldud just kolmainsuse esimest isikut.

Kõige suurem osa lauludest räägib kolmainsuse teisest isikust Jeesusest Kristusest, kokku 11 laulu, millest kaks ei nimeta Jeesuse nime, kuid väga otseselt räägivad Kristuse lunastustööst. Neile lisadub veel kuus laulu, mis räägivad Jeesusest ja nimetavad selgelt Tema nime. Samas on nendes seitsmes laulus mainitud ka Jumalat, kuid väga selgelt tuleb välja, et nendes lauludes, kus ühe laulu sees on nimetatud nii Jeesust (Jeesust on nimetatud ka hinge Lunastajaks, Päästjaks, Kuningaks) kui Jumalat, räägivad need siiski Jeesusest. Seega nendes lauludes esitletakse Jeesust ka Jumalana. Näitena võib tuua 2011. aasta laulu „Jumal elab“, kus teise salmi sõnad on järgmised: „Ei karda surma ma, patt mind enam ei hoia, vabaks olen saand, Jumal elab!“ ja sama laulu refrään: „Ülista ja austa tõusnud Poega, kiitke haa võitjat, Jeesus elus on...“.

Osa laule ei nimeta konkreetselt ja nimeliselt ühtegi kolmainsuse isikut. Need laulud on tervenisti kirjutatud „sina“ või „tema“ vormis. 42-st laulust on selliseid laule üheksa.

Kas laulud suunavad ülistust kolmainsuse poole tervikuna või ühe kolmainsuse isiku poole?

Mitte ükski laul ei ole suunatud kolmainsust ülistama ning nagu juba eelpool sai nimetatud, ainult kahes laulus on ära märgitud kõik kolm kolmainsuse isikut. Laulus „Muuda südameid“ on Isa kui isiku poole pöördutud, kuid Poja ja Püha Vaimu osas märgitakse ära nende põhiülesanded – Jeesus kui meie Lunastaja ja Püha Vaim, kes elab me sees, aga otsest

pöördumist nende isikute poole ei ole. Teises laulus „Jumal, Sind ma austan“ on pöördutud eraldi kõigi kolme kolmainsuse isiku poole.

Kõikide laulude peale kokku väga vähesed laulud räägivad Pühast Vaimust. Viiest laulust ainult kolm pöörduvad Püha Vaimu kui isiku poole. Kolmainsuse esimese isiku, Isa poole, pöörduvad seitsmest laulust kuus laulu. Üks laul räägib Isast rohkem jutustavas vormis. Kuues laulus on mainitud Jumalat, Issandat või Kuningat ning raske on kindlaks teha, millise isiku poole kolmainsusest pöördutakse. Kuna suurem osa laule on pöördumisega kolmainsuse teise isiku ehk Poja poole, siis suur tõenäosus on, et ka nendes lauludes on eelkõige mõeldud Jeesust Kristust.

18-s laulus, kus räägitakse Jeesusest ning osades mainitakse Jeesust ka kui Jumalat, on otseselt Jeesuse poole pöörduvaid laule 16, mis on enamik.

Jeesusele suunatud ja Jeesusest rääkivad laulud võib veel omakorda liigitada järgmiselt. 18-st laulust neli toovad esile Kristuse tegevust, põhiliselt Tema surma ja ülestõusmist. Nelja laulu põhiline tähelepanu on koondunud Kristusele kui Kuningale, Tema suurusele ja staatusele. Ülejäänud üheksa laulu püüavad edasi anda kristlase pühendumist Jeesusele ning on otsekui armastusavaldus Temale. Need laulud räägivad palju ka Kristuse armastusest ja lähedusest.

Kas lauludest tuleb esile kolmainsuse isikute omavahelist tegevust?

Nendes kahes laulus, kus esinevad kõik kolmainsuse isikud, nende omavahelist tegevust või suhestumist välja ei tule. Nii nagu eelnevate küsimuste juures sai välja toodud, siis nendes lauludes pöördutakse eraldi iga kolmainu isiku poole või siis esitletakse kolmainu isiku rolli või tegevust.

Samas on mõni üksik laul, kus on välja toodud kaks kolmainsuse isikut: 42-st laulust kokku kolm laulu. Neist kahes on mainitud ära nii Jeesus kui Püha Vaim: „Lange Vaim“ ja „Ma põlen Sulle“ ja ühes Isa ning Jeesus: „Ja ma loodan“. Mitte üheski laulus ei esine versiooni, kus oleks välja toodud ainult Isa ja Püha Vaim. Laul „Lange Vaim“ on otsekui palve, kus palutakse Pühal Vaimul langeda, võimsa tulena süüdata ja hinge kosutada. Laulu lõpuosa õhutab Poega ülistama, aga eraldi Püha Vaimu ja Poja vahelist suhestumist laulus välja ei tule. Laulus „Ma põlen Sulle“ räägib laul suures osas kolmainu teisest isikust Jeesusest. Vaimu mainitakse ainult ühel korral laulus, kus see on välja toodud seoses Kristusega ning nimetatakse Kristuse Vaimuks (...“Su Vaim mu sees on tuline...“). Laulus „Ja ma loodan“ on esimene pool pöördutud Isa poole ning räägib Temale toetumisest, Tema käest jõu ja lootuse

saamisest. Laulu teine pool räägib Jeesusele toetumisest. Isa ja Jeesuse omavahelist tegevust või suhestumist laul esile ei too.

Lisaks sellele, et on vähe laule Isast ja Pühast Vaimust, on veel kaks tegurit, mis ei võimalda kolmainsuse teemat lauludes esile tuua.

Esimene tegur on see, et väga paljud laulud rõhutavad ainsuses Jumala, Jeesuse Kristuse, Issanda iseloomu, omadusi ilma kolmainsuse dünaamikale tähelepanu pööramata.: Laul „Koos kõigega“ ja „Mind elustasid“ kinnitab, et Jeesus on suur ja võimas, kiitust väärt, hiilgav kõigil oma teedel ning hinge Lunastaja. Laulus „Sinu juures on hea“ on öeldud, et Isa taevane hoiab mind süles ning kutsub mind vee peale kõndima. Laul „Sa valitsed“ kuulutab, et Jumal on hea, Ta on rõõm ja elu ning Ta valitseb. Laulus „Su sarnast teist ei tea“ on välja toodud, et Jeesus on Kuningas, kogu taeva ja maa valitseja. „Sind armastan, Jeesus“ ütleb, et Jeesus on taevalik Päästja. Laul „Mind armastad“ toob välja Kristuse armastuse mõõtme ja ütleb, et Jeesuse armastus on mõõtmatu. Laul „Sa oled tee“ ja „Kõike uueks muuta saad“ ei nimeta täpselt, millisest kolmainu isikust lauldakse, kuid suure tõenäosusega on see Jeesus. Laulud ütlevad, et Ta on tee ja tõde, Ta arm on ustav ja armastus võidab. Laul „Mine“ räägib, et Isas on vabadus ja Jeesus on lootus. Laul „Rohkem kui puusepp“ ütleb, et Jeesus tõi rõõmu maailma ja virgutab väsinu. „Ma põlen Sulle“ nimetatakse Jeesust valguseks, teeks. Laul „Kui ma ei näe“ toob välja, et Jumal on andestav. Laul „Jumal, Sind ma austan“ kirjeldab Jumalat mitmel viisil: Ta on suur, kõrgeks kiidetav, armuline, helde, pika meelega. Laul „Ja ma loodan“ ütleb, et Jumal lõi minu ja kogu maailma ning tõi armastuse maailma. Laul „Ma valgust näen“ ütleb, et Jeesus on võitnud kõik, Ta on Kuningas, õiglane ja armastus. Kolmainsuse olemus ja aktiivsus ei tule nendes lauludes peaaegu üldse esile.

Teine tegur, mis ei aita kolmainsuse teemat välja tuua on Jumala päästva töö suhteline rõhutamine. Selle asemel, et tuua esile pääste laiem mõõde suuremas pildis, mis annaks võimaluse esitleda Isa, Poja ja Püha Vaimu tegevusi ning sisemist dünaamikat, toovad ülistuslaulud pääste teema välja väga kitsalt. Tavaliselt on ülistuslauludes päästev töö toodud välja ühe isiku teona ainsuses, olgu selleks isikuks märgitud Jumal, Issand või Jeesus Kristus.

42-st laulust 10 räägivad Jumala päästvast tööst, kuid kõigis lauludes on fookus Kristuse ristil või ülestõusmisel. Näiteks laul „Kõik uueks lood“ räägib, kuidas Jeesus võttis ristil süü ning haavad ja valu on risti all Kolgatal. Samas üks teine laul „Jumal elab“ räägib ainult ülestõusmisest ja hõiskab: „Kiitke haua võitjat, Jeesus elus on...“. On täiesti arusaadav, et üksikud ülistuslaulud võivadki välja tuua ühte pääste tegevuse osa, kuid siiski jääb küsimus,

kas ehk need laulud ei loo mitte arusaamist, et Jumala päästvad tegevused on eraldi sündmused, selle asemel, et olla osa suurest päästeplaanist? Teiseks, kas ehk selliste laulude puhul ei jää mulje, et need sündmused on ühe jumaliku isiku töö, mitte koostöö: Isa tegutseb Jeesuse Kristuse kaudu Püha Vaimu väes?

Ainult üks laul kümnest toob välja Kristuse kannatuse ja ülestõusmise samas laulus. Selleks on laul „Mind armastad“, kus sõnad ütlevad: „Sa andsid end minu eest ja tõusid ellu“. Samas kui vaadata Uut Testamenti, siis sealt tuleb ikka ja jälle välja, kuidas Isa, Poeg ja Püha Vaim toimivad koos, olgu selleks siis näiteks sündmus, kuidas Jumal Isa töötab oma Poja sündi, kui Püha Vaim tuleb üle Maarja (Lk 1) või kuidas Isa äratab Jeesuse Vaimu läbi surnuist (Rm 1). Laulud näivad esitlevat suuri pääste sündmusi kui eraldi tegusid. Samuti ei viita ükski neist lauludest sellele, et pääste sündmuste juures oleksid olnud tegevad ka Isa ja Püha Vaim. See jätab arusaamise lunastusest kolmainsuse aspektist vaadeldes poolikuks.

4.2. Romantika ülistuslauludes

Selle kategooria analüüsi küsimused põhinevad raamatul „The Message in the Music: Studying Contemporary Praise and Worship“ (2007). Romantiliste laulude väljaselgitamiseks on kasutatud kolme kriteeriumit. Laul on romantiline, kui 1. Laulus on kasutatud armastuse kõnekeelseid väljendeid, nagu: „Tahan nüüd vaid Sinu poole joosta, miski muu ei rahulda...“ või „Sinu lähedus kosutab hinge...“, 2. Laulus on kasutatud emotsionaalselt intiimset keelt nagu: „Su pillav armastus on piisav minule...“ või „Su armastus endasse haarab...“, 3. Laulus on kasutatud füüsiliselt intiimset keelt, nagu: „Oo, Su käte vahele viib joostes minu tee“ või „hea on vaid siin Su embuses“ või „nii õrn on Su puudutus“.

Nende kriteeriumite alusel võib öelda, et 42-st laulust on romantilise alatooniga ülistuslaule 18, ehk peaaegu pooled. Nendeks on: „Ei jäta Sa mind“, „Sinu juures on hea“, „Kestma jääb see“, „Sa valitsed“, „Su sarnast ei tea“, „Sind armastan, Jeesus“, „Tule Jeesuse juurde“, „Kõike uueks muuta saad“, „Mine“, „Sinu väes“, „Igavesti Sinu“, „Annan oma elu Sulle“, „Nii lähedale“, „Ma põlen Sulle“, „Kui ma ei näe“, „Järgnen Sul“, „Ma valgust näen“, „Uues valguses“.

Arvestades eelpool toodud arutelu armastuse arusaamast meie kultuuriruumis, kasutatakse analüüsiks järgnevaid küsimusi: 1. Milline on Jumala roll Jumala-inimese suhetes? Ameerika romantilise ideaali järgi peaks Jumal võtma mehe rolli, olema tugevam, rohkem aktiivsem ja rohkem enesekindlam partner. Siinkohal on vaadeldud ka Jumala nimesid, mis rõhutavad Tema tegusid ja rolle. 2. Mis on inimese roll Jumala-inimese suhetes? Ameerika romantilise ideaali järgi peaks inimene võtma naise rolli, olema passiivne, nõrk, sõltuv ja vajama päästmist.

Milline on Jumala roll Jumala-inimese suhetes?

Sotsioloogilises uuringus, mis eelnevalt seda teemat käsitledes sai välja toodud, leiti, et ameeriklastel on idealiseeritud arusaam mehe rollist romantilistes suhetes. Nagu ka filmides, on mehe roll olla enesekindel ning ületada takistusi, et naise südant võita. Ta võtab riske, et päästa naist lootusetutest olukordadest. Ka romantilistes ülistuslauludes võtab Jumal juhtiva meherolli. See tuleb esile Jumala tegude kirjeldamises ja ka Jumalale antud nimedes. Nagu ka filmides, Jumal päästab ja naudib oma ainsat tõelist armastust. (Woods, Walrath 2007, 48). Pooltes lauludes räägitakse jumalike tegude kirjeldamisel Jeesuse päästvatest tegudest. Jeesust ülistatakse kui kedagi, kes „maksis surma hinna me eest“ (laul „Sinu väes“) ning kelle armastus vabastab („...Su armastus vabastab mind...“, laul „Annan oma elu Sulle“). Laulus „Ma põlen Sulle“ kirjeldatakse Jeesust kui juhtivat meest, kangelast: „...Jeesuse võit mind surmast on päästnud...“ või laulus „Ma valgust näen“ öeldakse: „...Sa mu tugevus, varjupaik, Sinus vabadus, oled võitnud kõik...“.

Samuti tuleb Jumala kui juhtiva mehe teema välja lauludes, kus Jumal on emotsionaalse intiimsuse initsiaator. Laul „Sinu juures on hea“ teine salm ütleb: „mida paremat võiks veel soovida endale, mul on Isa taevane, kes hoiab mind südames...“. Laul „Kestma jääb see“ räägib armastusest, mis vallutab: „...veel ja veel ja veel see kestma jääb, minu vallutab ja rahu hinge toob...“.

Paljude laulude sõnadest tuleb välja Jumala ja inimese vahelise intiimsuse nautimise teema, mis ühtib ameerikaliku romantilise ideaaliga täiuslikust sidemest armastajate vahel. Laulud esitlevad kujutlust usklikust, kes puhkab Jumala intiimsuses ning antakse mõista, et Jumala peamine eesmärk maailmas tegutsemiseks on olla romantilistes suhetes inimestega. (Woods, Walrath 2007, 49). Näiteks laulu „Sa valitsed“ refrään on selles osas väga kõnekas: „...Oo, Su

käte vahele viib joostes minu tee, Su pillav armastus on piisav minule, hea on vaid siin Su embuses...“ või laulu „Su sarnast ei tea“ esimene salm: „...Nii õrn on Su puudutus ja Sa kutsud mind endaga kaasa. Sinu juures on vabadus, Sinu armastus endasse haarab...“. Laul „Tule Jeesuse juurde“ refrään rõhutab: „just siin on Jeesus, ainult Teda vajad Sa, rohkem veel kui õhku hingata...“. Millegipärast jäävad teised teemad nagu vaimulik kasv, misjon või teenivad teod rohkem tahaplaanile.

Jumala roll Jumala ja inimese suhetes tuleb välja ka selles, kuidas Jumalat on lauludes nimetatud. Kõige rohkem on Jumalat nimetatud lauludes „Sina“ (16-s laulus), Jeesust on nimetatud kaheksas laulus, „Jumal“ on kuues laulus, neljas laulus on öeldud „Kuningas“ ning kahes laulus Issand ja Päästja. Jumal, Kuningas ja Issand on kõik mees autoriteedi kujundid, samas kui laulu sõnad toovad esile rohkem intiimset ja võrdset suhet nagu pruut-peigmees või mees-naine. Laulu „Järgnen Sul“ refrään ütleb: „Nüüd järgnen Sul nii armunult, Su puudutust ootan, ei iial küllastu. Jooksen täiega Su jälgedes ma taas ja taas ja taas, nüüd järgnen Sul ma kõigega. Lummatuna, ei iial küllalt saa, jooksen täiega Su jälgedes ma, taas ja taas ja taas...“. Sellised sõnad sobivad rohkem armunu kohta kui poliitilisele autoriteedile.

Nendes 18-s romantilises ülistuslaulus, kus Jumalat on esitletud juhtiva mehena, antakse Tema arusaam kui emotsionaalse täiuse kogemuse toojast. Lauludes kajastatavast Jumala rollist ja Jumala nimest julgustatakse ülistajat kujutlema enda kõrvale jumalikku partnerit, kes on kui peigmees – tugev, lahke, meelitav mees. Samas tuleb tõdeda, et see pole lõpuni sobimatu Jumalat nii kujutada. Oluline on, et ülistaja saaks arendada ka südamesuhet Jumalaga, kuid teisalt jääb selline käsitus Jumalast väga piiratuks. Jumala teod sisaldavad palju enam kui ainult isiklik pääste ja intiimsus Jumala-inimese vahel. Lisaks on Jumal loonud maailma, kõik rahvad, samuti oma koguduse ning Ta jätkab oma tööd, et tuua inimeste kaudu õiglust rõhututele. Need on kõik Jumala armastavad teod, mis iseloomustavad Tema iseloomu ja hõlmavad palju enam kui individuaalne kogemus sisemisest täitumisest või isegi individuaalne pääste. (Woods, Walrath 2007, 49–50).

Teine põhjus, miks ameerikalik romantiline ideaal Jumalast piirab Tema olemust, on lauludes kasutatavad Jumala nimed. Nimede „Sina“, „Jumal“, „Jeesus“ või „Issand“ pideval kasutamisel ei saa inimeses kasvada rikkalikumat vaimulikku kujutlust Jumalast. Pühakiri pakub mitmeid nimesid ja metafoore, mis aitavad mõista, milline Jumal on. Näidetena võib tuua Jehoova, „MINA OLEN“, vari palavuse eest (Js 25:4), kohtunik (Ps 7:9). Jeesuse kohta on öeldud: Sõna (Jh 1:1), Jumala kirkuse kiirus (Hb 1:3), sulane (Js 42:1), puusepp ja Maarja

poeg (Mk 6:3), valude mees (Js 53:3). Piiblis on sadu metafoore, nimesid, kirjeldusi, millised on Jumal, Jeesus ja Püha Vaim. Lisaks romantilisele küljele sisaldab armastus ka hoolt, õiglust, kaitset ja teenimist, mida kõike võiks ülistuses armastava Jumala kohta väljendada. (*ibid.*, 50).

Mis on inimese roll Jumala-inimese suhetes?

Sotsioloogilise uuringu järgi on naine ameeriklaste arusaama järgi romantilisest ideaalist ehk filmilikust armastusest nõrk, passiivne ja ka hädaline. Romantilistes ülistuslauludes on inimestele antud selliselt naise roll. Näitena võib tuua laulu „Uues valguses“ kolmanda salmi, mis ütleb: „Mu silmadest pühid pisarad, Su armastus mind paneb särama, hoiad Sa mind, armastad mind.“ Sellistes lauludes on inimese roll Jumala ees igatsev ja paluv. Inimesed näitavad väga vähe välja initsiatiivi tegudeks. Inimesed pigem küsivad, et teatud asju nende heaks tehtaks ning annavad mõista, kui viletsad nad on. Selline alandlikkus on ülistuslauludes valdav, aga inimese väärtusetuse ülerõhutamine lauludes võib piirata ülistajat saamaks maailma muutjaks. Nõrkuses on küll jõud, aga inimese nõrkuse eesmärk ei ole ainult kogeda Jumala kaitset ja päästet, vaid olla Püha Vaimu väes tunnistajad ja tegude tegijad maailmas. (*ibid.*, 50–51).

4.3. Sõnale orienteeritus – Vaimule orienteeritus

Järgnevalt analüüsitakse EKB Liidu teoloogilistest seisukohtadest Toivo Pilli poolt välja toodud pingeväljade märksõnasid ning selle aluseks on võetud iga sõnapaari jaoks küsimused, mis aitavad vastavat sisu ülistuslauludes analüüsida. Kategooria Sõnale orienteeritus – Vaimule orienteeritus küsimused on järgmised: 1. Kas ülistuslauludes on kasutatud Pühakirja tekste ja millises ulatuses? 2. Kas ülistuslauludes räägitakse pühakirjast või ülistatakse pühakirja? 3. Kuivõrd ülistuslauludes on välja toodud Püha Vaim ning millisena esitletakse Püha Vaimu tööd?

Kas ülistuslauludes on kasutatud pühakirja tekste ja millises ulatuses?

42-st laulust kuues on kasutatud osaliselt pühakirja tekste. Neist üks laul on pea tervikuna kirjutatud 73. psalmi tekstile ning laul kannab ka sama pealkirja. Vaadeldes Piibli tekste, mida

autorid on lauludesse valinud, siis võib öelda, et tulemus on üsna mitmekesine. Kui enamasti saadakse vaimulike laulude tekstideks inspiratsiooni eelkõige psalmidest, siis nendes vähestes lauludes, kus pühakirja on kasutatud, leidub erinevaid tekste nii Vanast kui Uuest Testamendist. Esindatud on psalmid, nutulaulud, Rooma kiri, Johannese evangeelium. Lisaks on huvitav märkida, et kõik laulud, kus on pühakirja teksti kasutatud, on loodud noorte eesti autorite poolt ning mitte üheski tõlgitud laulus ei olnud pühakirja teksti. Peaaegu kõik need laulud pärinevad 2014. aasta Piiblipäevadelt, kus kõik laulud olidki eesti autorite poolt loodud. Piibli teksti on kasutatud järgmistes lauludes: „Sind usaldan“, „Ma põlen Sulle“, „Jumal, Sind ma austan“, „Rohkem kui võitjad“, „Psalm 73“ ja „Sa oled tee“.

Laulu „Sind usaldan“ terve esimene pool on kirjutatud Piibli tekstile. Kasutatud on kahte kirjakohta: Ps 25:12 sõnasõnaliselt ning Nl 3:40-41, kus Piiblis olev „meie“ vorm on asendatud „mina“ vormiga, aga muidu on teksti kasutatud sõnasõnaliselt. Kahe kirjakohta vahele on laulu autor lisanud ka ühe oma lause. Laulus „Ma põlen Sulle“ on laulu lõpus kasutatud kirjakohta Pauluse kirjast (Rm 12:12). Taas kord on kasutatud kirjakohta sõnasõnaliselt. Laulus „Jumal, Sind ma austan“ on kasutatud terves teises salmis kirjakohta Ps 145:3,8. Kirjakohad on pandud „sina“ vormi ning kirjakohta kolmanda salmi teine pool on esitatud küsimuse vormis (...kes Sind suudaks uurida?...). Laulus „Rohkem kui võitjad“ on päris laulu lõpus kasutatud kirjakohta Rm 8:38–39. Kirjakohta pole kasutatud päris sõnasõnaliselt. Laulus on ta välja toodud järgnevalt: „Ei elu, ei surm, ei väed ega võimud saa lahutada meid. Ei kõrgus, ei sügavus, ei miski muu saa lahutada meid.“ Laul „Psalm 73“ on nagu juba eelpool mainitud, tervikuna kirjutatud pühakirja tekstile. Psalmist on kasutatud salme 25–26 ja 28. Sõnastus on pisut erinev 1997. aasta eesti keelsest Piiblist. Arvatavasti on kasutatud mõnda muud tõlget. Laul „Sa oled tee“ on suure tõenäosusega saanud inspiratsiooni Jeesuse enda sõnadest, mis on kirja pandud Jh 14:6. Laulu sõnad on esitatud „sina“ vormis ning kasutatud on ainult Jeesuse kahte ütlust (...Sa oled tee, Sa oled tõde...).

Kas ülistuslauludes räägitakse pühakirjast või ülistatakse pühakirja?

Pühakirja mainitakse ainult ühe laulu tekstis. Selleks on „Au Sinule igavesti“. Laul algab salmiga: „Enne kui maailma sõnaga valmistasid, Sa olid Kuningas...“. Mitte üheski laulus pühakirja ei ülistata.

Kuivõrd on ülistuslauludes välja toodud Püha Vaim ning millisena esitletakse Püha Vaimu tööd?

Püha Vaimu on mainitud kokku viies laulus: „Lange Vaim“, „Muuda südameid“, „Ärkamine“, „Ma põlen Sulle“, „Jumal, Sind ma austan“. Neist kolm on eesti autorite laulud ning kaks tõlgitud. Laul „Lange Vaim“ on palvelaul, kus palutakse Pühal Vaimul langeda, võimsa tulena tuli süüdata ning hinge kosutada. Laulu teine pool õhutab Poega ülistama. Laulus „Muuda südameid“ on refräänis mainitud kõiki kolme kolmainsuse isikut. Püha Vaimu kohta on deklareeritud piibellikku tõde, et Ta on meie sees. Laul „Ärkamine“ on ainus laul, kus on ainuisikuliselt räägitud Pühast Vaimust. Laul sisaldab palvet, kus palutakse Püha Vaimu äratust. Laul on huvitav veel selle poolest, et salmid on esitatud meie-vormis ning eelrefraan ja refrään mina-vormis. „Ma põlen Sulle“ räägib täielikult Jeesusest. Püha Vaimu on mainitud laulu lõpuosas, kus sõnad ütlevad: „Su vaim mu sees on tuline“. Laulus „Jumal, Sind ma austan“ on taas esitletud igas salmis ühte kolmainsuse isikut. Püha Vaimu kohta on öeldud: „Püha Vaim, Sa oled siin, kõik muud mõtted ära viid.“

Kokkuvõtvalt võib öelda, et noorte Piiblipäevadel on nii Sõna-laule kui Vaimu-laule enam-vähem võrdselt, kuigi mõlemaid võiks üleüldiselt olla rohkem. Hea on ka tõdeda, et Sõna-Vaimu kategoorias on enamik laule eesti noorte autorite poolt kirjutatud arvestades seda, et tõlgitud laule on üldarvult rohkem. See näitab, et Eesti EKB Liidu kristlikud noored väärtustavad Piiblit. Püha Vaimu laulude puhul oleks võinud olla laule, kus otseselt ülistatakse Püha Vaimu ja kus tuleb rohkem esile Tema töö, omadused, iseloom.

4.4. Päästmine – pühitsus

Päästmine – pühitsus analüüsi küsimused on järgnevad: 1. Kas ülistuslauludes tuuakse välja pääste kogemust ja kuidas? 2. Kas ülistuslauludes tuleb esile kristliku elu teemasid suunaga pühitsusele ning mida on rõhutatud?

Kas ülistuslauludes tuuakse välja pääste kogemust ja kuidas?

42-st laulust 17 räägivad kas otseselt või kaudselt päästekogemusest. Osas lauludes kirjeldatakse pikemalt vabaks saamist, samas osa laule mainib ainult korra Kristust kui Päästjat, Lunastajat või õndsuse toojat. Põhjalikumalt räägitakse pääste kogemusest ja Kristuse lunastustööst lauludes „Jumal elab“, „Mind armastad“, „Kõik uueks muuta saad“, „Sinu väes“, „Igavesti Sinu“, „Ma põlen Sulle“, „Suurem veel“, „Ma valgust näen“, „Taevast puudutan“ – kokku üheksas laulus. Nendes lauludes tuleb esile ka Kristuse lunastustöö. Laul „Jumal elab“ räägib, kuidas pimedus kaob ning tal ei ole enam võimu inimese üle, samuti surma kartus on kadunud ja patt enam ei hoia. Inimene on vaba ja Jumal elab. Laulu refrään ülistab ülestõusnud Poega kui haua võitjat ja vaenlase murdjat. Laul „Mind armastad“ ütleb, et surm ei kammitse enam inimest, kes on õigeks mõistetud Kristuse palge ees ning keda keegi enam hukka mõista ei saa. Kristuse lunastus tuleb esile ka selles laulus, kus öeldakse, et Kristus andis end inimese eest ja tõusis ellu. Laulus „Kõike uueks muuta saad“ tuuakse välja, et Kristus tühistas inimese süü armu eest, mis Ta andis, ning nüüd on inimene vaba. Refraään rõhutab Kristuse tööd – „...surm on kadunud, haud võidetud... lunastus vabastab meid“. Laulus „Sinu väes“ on ainult üks fraas, mis rõhutab lunastust, päästet: „Sa maksid surma hinna me eest!“. Laul „Igavesti Sinu“ räägib kõndimisest teel, mis patust puhastab, kõige unustamisest, mis on möödunud ja oma elu maha jätmisest. Laulu kolmas salm algab kiitusega võimsale Päästjale, meie Kuningale ning eelrefraáni on põimitud palve, mis suunab lunastuse poole: „Näita meile teed ristile.“ Laulus „Ma põlen Sulle“ esimese salmi sõnades on fraas: „Sa tuled ja teed mind uueks.“ Teine salm deklareerib, et Jeesuse võit on surmast päästnud ning kolmas salm kinnitab: „Oled mind muutnud, uueks mind loonud“. Laulus „Suurem veel“ on lõpufraas see, mis toob sisse nii lunastustöö kui selle tulemuse: „Ja Su veri, mille valasid, mind vabaks teind!“ Laul „Ma valgust näen“ suunab fookuse taas Kristuse ristile: „...armid käte peal on hind mu lunastuse eest, surid risti peal armastuses...“. Laul jätkub lunastuse temaga ning ütleb, et Jeesus võttis ja pani ristile kõik pisarad, hingevaeva, hirmud, tehtud vead, haigused, valu südames. Laulu „Taevast puudutan“ teine salm toob taas välja Kristuse päästetöö: „Mis hind sai makstud risti peal, see vabadus, mille võitsid seal, kui müüsin hinge maailmale, Sa võtsid süü taevast endale.“

Ülejäänud laulud nii otseselt Kristuse lunastustööd välja ei too, pigem on kirjeldatud pääste kogemust, tulemust, kus jäetakse maha patt, kaotust ja valu enam ei ole, inimene on vaba. Nagu juba eelpool sai öeldud, on lisaks veel osad laulud, kus mainitakse ainult korra Kristust

kui hinge Lunastajat, Päästjat või õndsuse toojat, kuid ka need laulud on siiski arvestatud pääste-laulude kategooriasse.

Kas ülistuslauludes tuleb esile kristliku elu teemasid suunaga pühitsusele ning mida on rõhutatud?

42-st laulust pea pooltes (20-s) tuleb esile pühitsuse teemat erineva rõhuasetusega. Laulud räägivad Kristusega koos käimisest, Temale järgnemisest („Sinu juures on hea“, „Su sarnast ei tea“, „Järgnen Sul“, „Mind pööra“), väljakutsetele vastu astumisest („Sinu juures on hea“), võitlustega silmitsi seismisest ja Kristuse headuse, valguse, rahu, rõõmuga nende ületamisest („Sa valitsed“), nõrkuses tugevaks tegemisest („Kõik uueks lood“), elu pühendamisest Kristusele („Au Sinule igavesti“, „Su sarnast ei tea“, „Mine“, „Nii lähedale“, „Ma põlen Sulle“, „Kui ma ei näe“, „Uues valguses“), Jumala usaldamisest ja Temale alistumisest („Muuda südameid“, „Koos kõigega“, „Mine“, „Sind usaldan“, „Kui ma ei näe“, „Jumal, Sind ma austan“, „Ole mu nägemus“, „Taevast puudutan“), Kristusele lähemale jõudmisest („Igavesti Sinu“), lootuse panemisest Jeesuse peale („Ja ma loodan“). Kõige enam on pühendumis- ja alistumislauled.

Seega võib öelda, et pääste ja pühitsuse teemad on ülistuslauludes valdavad ning laulud kajastavad neid väga palju.

4.5. Traditsioon – kontekst

Analüüsiküsimused: 1. Kas ülistuslauludes on viiteid mineviku pärandile (Jeesuse tegevus, algkogudus, radikaalne reformatsioon)? 2. Kuivõrd ülistuslaulud käsitlevad ja avavad konteksti, praegust aega, kus elame?

Kas ülistuslauludes on viiteid mineviku pärandile (Jeesuse tegevus, algkogudus, radikaalne reformatsioon)?

Peaaegu mitte ükski ülistuslaul ei viita mineviku pärandile. Kui ehk laul „Rohkem kui puusepp“, mis räägib Jeesuse tehtud imedest laulu salmides, kuidas pime sai nägijaks ning jalutu suutis ühe puudutusega liikuma hakata. Põhjus, miks ülistuslauludes minevikusündmused ei kajastata, on ilmselt ka see, et ülistuslaulud ei ole oma sõnade stiililt jutustavas vormis,

mida ehk mineviku sündmuste kajastamine eeldaks. Samas võib ehk olulisemgi põhjus olla see, et laulude autorite jaoks on muud teemad olulisemad kajastada, kuid see on kõik oletus ning vajab juba edasist uurimist, mida see töö ei hõlma.

Kuivõrd ülistuslaulud käsitlevad ja avavad konteksti, praegust aega, kus elame?

Võib öelda, et laulud ei räägi otseselt kontekstist, ajastust, kus praegu elame, kuid laiemas mõttes ning kaudselt võib märgata tänapäeva ajastu jooni, mis tulevad välja ka eelnevalt käsitletud teemadest, näiteks individualism, kuhu praegune lääne ühiskond on suuresti kasvanud. See kajastub ka ülistuslauludes, kus on väga palju mina-laule võrreldes meie-lauludega, samuti on palju ka vajaduspõhiseid laule, kus laulja palub endale õnnistust, murtud südame tervendamist vms.

4.6. Individuaalne usukäsitus – kogukondlik vastutus / Mina ja meie

Küsimused analüüsiks: 1. Milline on proportsioon „mina“ ja „meie“ osas ülistuslauludes? 2. Kuivõrd on „mina“ laulud vajaduspõhised? 3. Millist sõnumit kannavad „meie“ laulud?

Milline on „mina“ ja „meie“ osakaal ülistuslauludes?

Nagu ka eelpool käsitletud teema juures muudest uuringutest on selgunud, siis ka noorte Piiblipäevade lauludest kõige suurem osa on „mina“ laulud (28 laulu). Neli laulu on puhtalt „meie“ laulud ning üheksa laulu on segu „mina“ ja „meie“ vormidest, kus näiteks salmid võivad olla „mina“ vormis, aga refrään „meie“ vormis.

Kuivõrd on „mina“ laulud vajaduspõhised?

Goodliff tõi oma artiklis välja, et tema poolt uuritud ülistuslauludes on Jeesust esitletud lauludes väga tihti kui teraapilist Jeesust, kes peaks kõik meie vajadused ja soovid rahuldama. Noorte Piiblipäevade 28-st „mina“ laulust selgus, et vajaduspõhiseid laule on 17. Mõned näited: „Tule Jeesuse juurde“ refrään ütleb: „Siin on Jeesus, ainult Teda vajad sa, just siin on Jeesus, ainult Teda otsid sa, just siin on Jeesus, ainult Teda vajad sa, rohkem kui õhku hingata“. Laul „Kui ma ei näe“ teine salm ütleb: „Hüüan Su poole siin, vajan vaid Sind, ei ühtki muud. Sest ainult Sina oled Jumal. Ma tean, olen eksinud, mind päästab vaid Sinu

armastus, Sa oled andestav Jumal.“ Laul „Ja ma loodan“ esimese salmi sõnad: „Kui toetun Kuningale, tean, et Tema käes on mu ramm ja jõud – aamen! Kui toetun Taevaisale, tean, et Temas ei pea pettuma. Ma tean, et Su käes on mu lootus. Ma tean, et selles on kõik, mis ma vajan.“

Millist sõnumit kannavad „meie“ laulud?

Laulud, mis on kirjutatud meie-vormis: „Kõik uueks lood“, „Kõike uueks muuta saad“, „Meie Kuningas on tulnud“, „Rohkem kui võitjad“. Laulud „Kõik uueks lood“ ja „Kõike uueks muuta saad“ räägivad südame taastamisest, uuendamisest läbi Kristuse lunastustöö. „Meie Kuningas on tulnud“ on lühike kolmerealine laul, mis deklareerib, et Kristus on elav Kuningas ning toonud meile vabaduse ja rahu. Laul „Rohkem kui võitjad“ on eriline selle poolest, et toob fookusesse Jumala rahva, koguduse ning kuulutab koguduse identiteeti – rohkem kui võitjad, keda Kristus on valinud, kutsunud, varustanud.

Nii nagu eelnevalt mina-meie teema juures sai tõdetud, siis ka noorte Piiblipäevade laulude analüüs näitas selle teema osas samu tulemusi. Valdavad on individualistlikud mina-laulud ning väga palju on ka vajaduspõhiseid laule, mis kajastavad uskliku vajadusi ning Kristust kui lahendust, abi neile.

4.7. Verbaalne kuulutus – teenimine ühiskonnas

Küsimused analüüsiks: 1. Kas lauludes tuleb esile üleskutse evangeeliumi kuulutamiseks? 2. Kas lauludes tuleb esile ühiskonnas teenimise teema?

Kas lauludes tuleb esile üleskutse evangeeliumi kuulutamiseks?

Ülistuslauludes on läkituse teema kahjuks peaaegu olematu. Üksikutes lauludes esineb palvet ärkamise ja südame muutmise osas, kuid otsest ja konkreetset üleskutset või õhutust evangeeliumi kuulutamiseks esile ei tule. Laulud, mis toovad kaudselt välja igatsust jõuda Jumala armastuse ja sõnumiga väljapoole kogudust: „Muuda südameid“, „Koos kõigega“, „Ärkamine“, „Igavesti Sinu“, „Suurem veel“, „Mind pööra“. Laul „Muuda südameid“ on palvelaul, mis teeb eestpalvet südame muutmise pärast. Laulu refrään algab prohvetliku palvega kuulutades Isa au kuulsaks saamist meie maal ning sellele järgneb palve – „muuda

südameid!“ Laulu „Koos kõigega“ esimene salm on samuti palve, et Jumal võiks avada koguduse silmad nägemaks seda, mis Jumala südant murrab, ning seeläbi olemaks selline kogudus, mida Jumal tahab näha – kogudus, mis oleks nähtav valgus („Ava silmad, et näeks, mis Sinu südant murrab, et olla kirik, mida ihkad, valgus nähtav...“). Siit tuleb välja evangeelne mõte, mille Jeesus oma mäejutluses ütles Mt 5:14: „Teie olete maailma valgus. Ei saa jääda märkamatuks linn, mis on mäe otsas.“ Laul „Ärkamine“ on samuti palvelaul, kus esimeses salmis palutakse meie rahva südamesse Püha Vaimu äratust: („Meie rahva südames, too äratus. Püha Vaim, me igatseme Su äratust...“). Laul „Igavesti Sinu“ ütleb nii teises kui kolmandas salmis, et Jumala armastus on kõik, mis inimesed vajavad ning refrään deklareerib prohvetlikult, et elud saavad muudetud. Laulus „Suurem veel“ on välja toodud Jumala armu mõiste, mis võidab ära kogu maailma („...ja Su arm võidab ära kogu maailma...“) ning viitab Kristuse lunastustööle, millel on vägi päästa inimesi. Laul „Mind pööra“ on ehk kõige otsesemalt evangeelse suunaga. Enne refrääni on välja toodud palve, et Jumal pööraks uskliku südame, et armastus saaks levida kaugele maailma.

Kas lauludes tuleb esile ühiskonnas teenimise teema?

Ühiskonnas teenimise teemat lauludes esile ei tule.

Siinkohal võib öelda, et kuulutamise, läkituse ja teenimise teema on ülistuslauludes peaaegu olematu.

4.8. Koguduste autonoomia – koostöö

Ülistuslauludes ei ole käsitletud koguduse ja koguduste teemasid.

KOKKUVÕTE

Käesoleva lõputöö eesmärk oli anda ülevaade sellest, milliseid teoloogilisi rõhuasetusi Piiblipäevadel 2011–2015 lauldud ülistuslaulud esindavad ning analüüsida, kuidas need sarnanevad EKB Liidu teoloogiliste baastekstidega või neist erinevad ning ülistuslaulude analüüsikategoriatega.

Kokku sai analüüsitud 42 ülistuslaulu kvalitatiivse sisuanalüüsi meetodil järgmiste kategooriate alusel: kolmainsus ülistuslauludes, romantika ülistuslauludes, Sõnale orienteeritus – Vaimule orienteeritus, päästmine – pühitsus, traditsioon – kontekst, individuaalne usukäsitus – kogukondlik vastutus / mina ja meie, verbaalne kuulutus – teenimine ühiskonnas, koguduste autonoomia – koostöö.

Analüüsi tulemusena selgus, et ülistuslaulude analüüsikategoriatest on 2011–2015 noorte Piiblipäevadel lauldud lauludest kõige enam romantilise alatooniga ülistuslaule, 42-st laulust 18, ehk peaaegu pooled. Neis romantilise alatooniga ülistuslauludes on Jumal, Jeesus sarnaselt lääne kultuuriruumis levinud romantilistele juttudele, filmidele juhtiva mehe rollis, kes päästab, kaitseb ja täidab kõik vajadused ning inimest on kujutatud naise rollis, kes vajab kaitset, hoolitsust ning kellel on vajadused, mida tuleks täita.

Kolmainsuse teema oli lauludes esindatud väga vähesel määral ning üsna pinnapealselt. Mitte üheski ülistuslaulus ei esine sõna „kolmainsus“ ning ainult kahes laulus on ära nimetatud kõik kolm kolmainsuse isikut, kuid nende isikute omavahelist suhestumist laulud esile ei too. Enamik ülistuslaule räägib kolmainsuse teisest isikust – Jeesusest. Püha Vaimu on mainitud kokku ainult viies laulus ning selge viide kolmainsuse esimesele isikule Isale on ainult kaheksas laulus. Kolmainsuse teema ei tule ülistuslauludes esile ka seetõttu, et väga paljud laulud rõhutavad ainsuses Jumala, Jeesus Kristuse, Issanda iseloomu, omadusi ilma

kolmainsuse dünaamikale tähelepanu pööramata. Samuti on probleemiks Jumala päästva töö suhteline rõhutamine. Selle asemel, et tuua esile pääste laiem mõõde suuremas pildis, mis annaks võimaluse esitleda Isa, Poja ja Püha Vaimu tegevusi ning sisemist dünaamikat, toovad ülistuslaulud pääste teema välja väga kitsalt. Tavaliselt on ülistuslauludes päästev töö toodud välja ühe isiku teona ainsuses, olgu selleks isikuks märgitud Jumal, Issand või Jeesus Kristus.

EKB Liidu baastekstide pingevälju, pooluseid uurides selgus, et kõige enam on ülistuslauludes esindatud päästmise-pühitsuse teema. Päästmisest kõnelevad laulud toovad eelkõige välja koormatest vabaks saamist ja Kristuse lunastustööd. Pühitsuse laulude seas on kõige enam pühendumis- ja alistumislauled. Väga huvitav oli vaadelda ka pooluseid Sõnale orienteeritus – Vaimule orienteeritus, kus tuli välja, et Piibli tekste oli kasutatud nii mõneski laulus ning positiivne oli see, et kõik need laulud olid kirjutatud noorte eesti autorite poolt olgugi et suurem osa 2011–2015 lauldud ülistuslauludest on tõlgitud laulud. Individuaalne ususkäsitlus – kogukondlik vastutus / mina-meie poolustes tuli esile sama tulemus, mida ka teised autorid on tõdenud. 2011–2015 Piiblipäevadel lauldud ülistuslaulud on valdavalt minakesksed laulud, mis rõhutavad individuaalset ususkäsitlust. Lisaks on palju ka vajaduspõhiseid laule, kus ülistaja esitleb oma vajadusi ning loodab neile lahendust, abi Kristuselt. Märksõnad traditsioon-kontekst, verbaalne kuulutus – teenimine ühiskonnas, koguduste autonoomia – koostöö on ülistuslauludes peaaegu olematud teemad. Kui traditsioon – kontekst, koguduste autonoomia – koostöö olid ootuspäraselt vähe esindatud teemad lauludes, siis üllatavaks osutus, et läkitusele ja kuulutusele õhutavaid laule oli väga vähe.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et 2011–2015 noorte Piiblipäevadel lauldud ülistuslaulud peegeldavad eelkõige seda aega, ühiskonda, milles me elame, olgu selleks siis rohke romantika alatoon lauludes, individuaalne ususkäsitlus mina-lauludes ning vajaduspõhised laulud. Kui vaadelda EKB Liidu baastekste, siis ülistuslaulud käsitlevad nendes peituvaid teemasid ainult osaliselt. Palju enam võiks olla laule, mis toovad esile ka koguduse mõõdet ehk meie-laule, samuti laule, mis julgustavad evangeeliumi kuulutama ja Suurt Misjonikäsku täitma, olgu siis sõna kuulutuse või teenimise läbi. Samas on positiivne, et väga paljud laulud rõhutavad pääste ja pühitsuse teemat, mida ka EKB Liidu baastekstid esile toovad ning positiivne on ka noorte soov ja julgus kasutada lauludes Pühakirja tekste.

Uurimustöö pani mõtlema, kuivõrd vastutusrikas ja oluline on laululoojate töö, et meil oleks selliseid laule, mis on tähendusrikkad, mitmekesised ning esitavad ja avavad adekvaatselt ja rikkalikult seda teoloogiat, mida me õpetame. Sama vastutusrikas on ka nende inimeste töö,

kes valivad koguduses laulud ühiseks laulmiseks. Kui sissejuhatuses sai paljudele autoritele toetudes tõdetud, et laulud, mida me laulame, kujundavad väga suures osas meie arusaama teoloogiast ja usuelust, siis sellisel juhul on ühe osana meie teoloogiliste arusaamade kujundajateks laululoojad ja laulude valijad. Eriti oluliseks pean antud teemat just noorte kontekstist lähtuvalt, kuna noorte jaoks on muusika väga suure tähtsuse ja mõjuga. Seega, edasise teema käsitlemise osas võiks uurida laulukirjutajaid ning järgmistest küsimustest lähtuvalt: mis alusel nad laule loovad, kuidas laulud sünnivad (kas spontaanselt või tegeletakse ka komponeerimise, tekstide mõtestamisega) ja kas püütakse teadlikult teoloogiliselt olulisi teemasid lauludes kajastada. Samuti võiks uurida inimesi, kes valivad laule jumalateenistusele – mis alusel laule valitakse, kas on ka mingid kindlad kategooriad või toimub lauluvalik spontaanselt, isikliku maitse alusel jne.

Arvan, et käesolev töö on täitnud oma eesmärgi ning loodan, et uurimustöid kristliku muusika ja laulude osas tehakse ka edaspidi.

KASUTATUD KIRJANDUS

1. *A Baptist's Theology*. Stacy, R. W. eds. Macon, Georgia: Smyth and Helwys Publishing, 1999.
2. **Adnams, Gordon Alban**. *The Experience of Congregational Singing: An Ethno-Phenomenological Approach*. Edmonton: University of Alberta, 2008.
3. **Begbie, Jeremy S**. *Resounding Truth: Christian Wisdom in the World of Music*. Michigan: Baker Academic, Grand Rapids, 2007.
4. **Butcher, Colleen, H**. *Worship as Playground: Living the Song-Story of God*. Oregon: George Fox University, 2013.
5. **Goodliff, A.** „It's All About Jesus?: A Critical Analyses of the Ways in Which the Songs of Four Contemporary Worship Christian Songwriters Can Lead to an Impoverished Christology“. – *Evangelical Quarterly*, 2009, Jul. Vol. 81 Issue 3, 254–268.
6. **Hirsjärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P.** *Uuri ja kirjuta*. Tallinn: Medicina, 2004.
7. **Leesment, Jackie**. *Kodusaduse käsiraamat*. 2. parandatud ja täiendatud trükk. EKNK Piiblikool, 1999.
8. **Liesch, Barry**. *The New Worship: Straight Talk on Music and the Church*. Michigan: Baker Books, Grand Rapids, 1996.
9. **Mitchell, Robert H**. *Ministry and Music*. Philadelphia: The Westminster Press, 1978.
10. **Normak, Kairi**. *Ühislaulu areng Eesti EKB Koguduste Liidus XXI sajandi alguses*. Tartu: Tartu Teoloogia Akadeemia, 2008.
11. **Paldre, Ene**. *Ühislaulu areng ja tähendus EKB Liidu kogudustes*. Tartu: Tartu Ülikooli usuteaduskond, 2001.
12. **Paldre, Leho**. „Milline on järgmise põlvkonna jumalateenistus?“ – *Teekäija*, 2005, nr 8, 13–15.

13. **Parry, Robin A.** *Worshipping Trinity: Coming Back to the Heart of Worship*. 2nd Edition. Cambridge: The Lutterworth Press, 2013.
14. **Piibli õpetus** Eesti Evangeeliumi Kristlaste ja Baptistide Koguduste Liidu kogudustes. Tallinn: Eesti EKB Liit, 1998.
15. **Pilli, E., Valk, D.** „Eesti EKB Liidu haridustöö evangeliseerimise ja eluaegse õppimise dünaamikas.“ – *Teekond teisenevas ajas. Peatükke Eesti vabakoguduste ajaloost*. Pilli, T., toim. Tartu: Kõrgem Usuteaduslik Seminar ja Sõnasepp OÜ, 2005, 51–88.
16. **Pilli, T.** *Usu värvid ja varjundid. Eesti vabakoguduste ajaloost ja identiteedist*. Tallinn: Allika, 2007.
17. **Pilli, T.** „Jumalateenistus, mis viib Jumalale lähemale“ – *Teekäija*, 2005, nr 11, 14–16.
18. **Rommel, M.** „*Wake Up, My Heart, and Glorify the Creator in Singing!*“ *Sense of Virtue in the Primary Theology of Anabaptist and Estonian Baptist Hymnody*. Prague: University of Wales. International Baptist Theological Seminary, 2011.
19. **Riistan, A.** „Kolmainsus, Piibel ja Jumala rahvas“ – *Teekäija*, 2015, nr 5, 18–19.
20. **Rips, Piret.** „Milliseid laule me laulame?“ – *Teekäija*, 1998, nr 10, 14–15.
21. **Rüütel, E. et al.** *Loomismäng: muusika-, sõna-, liikumis-, kunsti- ja värviharjutusi rühmatöök*. Tallinn: Tallinna Pedagoogikaülikool, 2001.
22. **Sarv, M.** „Sõna jõud“ [<http://www.apollo.ee/sona-joud.html>], 16. märts 2016.
23. **Segler, F. M., Bradley, R.** *Christian Worship: It's Theology and Practice*. 3rd Edition. Nashville: Publishing Group, 2006.
24. **Sweet, L. et al.** *The Church in Emerging Culture: Five Perspectives*. Grand Rapids, MI: Zondervan, 2003.
25. *The Message in the Music: Studying Contemporary Praise and Worship*. Woods, R., Walrath, B., eds. Nashville: Abingdon Press, 2007.
26. **Wren, Brian.** *Praying Twice: The Music and Words of Congregational Song*. Louisville: Westminster John Know Press, 2000.
27. <http://ekkleisia.ee/info/liidu-kujunemise-lugu> 9.03.2016
28. <http://ekkleisia.ee/info/liidu-missioon> 9.03.2016
29. <http://www.ekkleisia.ee/uudised/8-keskuse-uudised/366-34-piibli-paevad-tartus> 14.04.2016
30. <http://www.teek.ee/index.php/teemad/16-piibli-paevad/1535-mattias-einstein-valmistub-piibli-paevadeks> 14.04.2016
31. <http://www.vooremaa.ee/jogeval-on-ule-eestilised-noorte-piibli-paevad/> 14.04.2016
32. <https://sisu.ut.ee/samm/kvalitatiivne-sisuanalyys> 11.05.2016

THE THEOLOGICAL ANALYSIS OF WORSHIP SONGS IN THE EXAMPLE OF THE YOUTH FESTIVAL PIIBLIPÄEVAD 2011–2015

Eike Vellend

SUMMARY

The current thesis consists of 58 pages. In total, 32 reference materials are used in the paper. The paper is written in the Estonian language.

The objective of the thesis is to give an overview of the theological emphases of the worship songs sung at the youth festival Piiblipäevad during 2011–2015, and to analyze how these songs are different from and similar to the theological base texts of Eesti EKB Liit (the Union of Evangelical Christian and Baptist Churches of Estonia) and the categories of analysis of worship songs.

The thesis consists of four main parts. The first part is divided into three chapters, the first of which describes the field of tension between text and music. The second chapter discusses the concept of a two-dimensional song, where the lyrics could be directed either to God or to people; also, the presentation of the song could be directed both to God and to people. The third chapter closely observes the main types and historical background of the songs used at church services in EKB Liit. In the second part of the thesis, the theological emphases of the base texts of EKB Liit are brought out; also the historical development of the youth work in EKB Liit and the youth festival Piiblipäevad as one of the most visible form of youth work are described. The third chapter of the paper discusses the three categories of analysis of worship songs: the first one is 'me' and 'us', the second is Trinity, and the third one is romance in worship songs. The fourth main part of the thesis consists of an analysis that focuses on the theological similarities and differences between the theological viewpoints of

EKB Liit, the categories of analysis of worship songs described in the third chapter, and the worship songs sung at the youth festival Piiblipäevad.

In the first, second and third part of the current thesis descriptive and analytical methods based on reference materials have been used. In the fourth chapter of the paper, the method of qualitative content analysis has been used.

In addition to the categories of analysis of worship songs ('me' and 'us', Trinity, and romance in worship songs), the following keywords from the theological viewpoints of EKB Liit were used as the basis of the analysis: *orientation to the Scripture* and *orientation to the Spirit*, *salvation* and *sanctification*, *tradition* and *context*, *personal faith* and *communal responsibility*, *verbal proclamation* and *serving in the community*, *autonomy* and *cooperation of churches*. In total, 42 worship songs were analyzed.

As a result of the analysis, it became evident that from the categories of analysis of worship songs, mostly songs with romantic undertone were sung at the youth festival Piiblipäevad during 2011–2015, where God or Jesus – as in the romantic stories and movies widespread in the Western cultural area – plays the role of the leading man who saves and protects people and fulfills all their needs, whereas a human being is depicted as a woman who needs protection and caring and has needs that have to be fulfilled. The concept of Trinity is represented to a small extent and quite superficially. None of the worship songs contain the word 'Trinity' and only two of the songs mention all three persons of the Trinity; on the other hand, the relationship between the three persons is not depicted in the songs. Most of the worship songs talk about Jesus – the second person of Trinity.

The study of the fields of tension or polarities of the base texts of EKB Liit showed that the most common concept represented in worship songs is *salvation* and *sanctification*. The most common songs of sanctification are the songs of dedication and surrender. It was very interesting to observe the polarities *orientation to the Scripture* and *orientation to the Spirit*, where it became evident that Bible texts were used in quite a few songs. The songs sung at the youth festival Piiblipäevad during 2011–2015 are mostly self-oriented songs that emphasize personal faith. There are also many songs describing one's needs where the worshipper expresses his or her needs and hopes a solution for them – help from the Christ. The keywords *tradition* and *context*, *verbal proclamation* and *serving in the community*, *autonomy* and *cooperation of churches* are almost non-existent in worship songs.

Above all, the worship songs researched that include a lot of romantic tonality, the songs concentrating on 'me', and songs based on one's needs reflect the times that we live in. The worship songs cover the concepts of the base texts of EKB Liit only partially. There could be much more songs that would concentrate on 'us' and that would encourage people to share the gospel. At the same time it is positive that the concepts of salvation and sanctification are represented in the songs and the Holy Scripture is also used.